RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Första kammaren. Nr 45.

Onsdagen den 28 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 203, angående åvägabringande av utredning beträffande åtgärder för skapande av förbättrade kommunikationer med Tärna socken och Vilhelmina sockens fjällbygd; och

nr 204, angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 248, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om disponerande för arméns räkning av sängplatser vid länslasarettet i Linköping.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets memorial nr 33, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Herr talmannen yttrade: Efter samråd med andra kammarens talman får jag för kammaren tillkännagiva, att omröstningar enligt 65 § riksdagsordningen komma att äga rum vid plenum fredagen den 6 juni, vilket plenum börjar klockan 10 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 157—162 och 178—184.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 87, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

Anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts under fjärde och femte huvudtitlarna av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare.

I den till riksdagen den 9 januari 1919 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkt 71 i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i den till riksdagen den 9 januari 1919 avlåtna propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1919 (nr 2), under åberopande av punkt 21 i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för samma dag, i vad detsamma avsåge förevarande tilläggsstat, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor.

Under åberopande av punkt 89 i det vid förstnämnda proposition fogade protokoll över sjöförsvarsärenden hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor.

Slutligen hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkt 22 i det förenämnda proposition med förslag till tilläggsstat för år 1919 fogade statsrådsprotokoll över sjöförsvarsärenden, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställa arbetare på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor,

b) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor,

c) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag av 115,000 kronor,

d) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag av 115,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *A. C. Lindblad, J. B. Eriksson* i Grängesberg, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Anderson* i

Råstock, *O. H, Waldén* och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen. (Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Herr talman! Såsom synes av betänkandet, har utskottet prutat på vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om semester åt arbetarna vid armén och marinen. Kungl. Maj:t har föreslagit 12 dagars semester för sådana arbetare, som varit anställda i två år, men utskottet har prutat ned detta till 6 dagar. Det har förefallit mig och några andra inom statsutskottet, att denna tid är bra knapp, om arbetaren överhuvud taget skall hava något gagn av semester, om det skall bliva möjligt för honom att under de dagar, då han är fri, kunna återhämta sig och få de krafter, som ju semestern skulle skänka honom.

Vi hava därför icke kunnat följa utskottet utan reserverat oss till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Widell: Herr greve och talman! Anledningen till att utskottet icke kunnat tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag är, att utskottet ansett, att sådana saker som semester för i statens tjänst anställda arbetare böra regleras i första rummet för de verk, där sådana arbetare förekomma i den största omfattningen, alltså i statens affärsdrivande verk. Utskottet har icke ansett lämpligt att de militära huvudtitlarna skola vara ledande, efter vilka övriga verk sedan skulle rätta sig, utan ansett ett motsatt förhållande riktigare. Då nu helt nyligen för telegrafarbetarna genomförts sådana bestämmelser, har utskottet ansett, att dessa bestämmelser borde komma till tillämpning även beträffande arbetarna vid armén och marinen och har därför framlagt sitt förslag i förevarande betänkande.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av väckt motion om utbetalande av visst belopp till byggmästaren N. O. Nordlund såsom entreprenör för uppförande av vissa byggnader för Hemsö kustartilleriskar m. m.;

nr 156, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande särskilda arvoden åt cheferna för arméns och marinens kommandoexpeditioner;

nr 166, i anledning av Kungl, Maj:ts proposition om vidtagande av provisoriska åtgärder till vinnande av ökat fängelseutrymme;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till folksanatorierna; samt

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till uppförande av nybyggnad för patent- och registreringsverket m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av väckta motioner om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg.

I två likalydande, till statsutskottet för förberedande behandling hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 37) av herrar *E. Lindström* och *A. Fagerlin* samt den andra inom andra kammaren (nr 205) av herr *S. Lübeck* m. fl., hade hemställts, dels att riksdagen ville bemyndiga Kungl. Maj:t att avsluta kontrakt om leverans för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg att byggas och användas i huvudsaklig överensstämmelse med av vintersjöfartskommittén angivna grunder, dels ock att för ändamålet måtte anvisas ej mindre å tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 50,000 kronor än även å extra stat för år 1920 ett belopp av 1,500,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att herrar Lindströms och Fagerlins samt herr Lübecks m. fl. ifrågavarande motioner icke måtte för närvarande vinna riksdagens bifall.

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Jag är visserligen icke i år motionär i denna fråga, men jag var det 1916, och då beslöt riksdagen ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t snarast skulle inkomma till riksdagen med utredning i denna fråga. Emellertid har Kungl. Maj:t ännu icke gjort detta, och nu har statsutskottet med, såsom det heter, en »välvillig motivering» föreslagit, att dessa motioner måtte avstyrkas. Statsutskottet säger, att det synes utskottet lämpligare, att Kungl. Maj:t får tillfälle att slutligt pröva frågan i hela dess vidd. Emellertid har Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté, den s. k. vintersjöfartskommittén, som utrett frågan och inkommit till Kungl. Maj:t med förslag om att Kungl. Maj:t skulle ingå till denna riksdag med anhållan om anslag. För mig synes det som om frågan skulle vara så ut-

redd, att en dylik proposition kunnat framlämnas, samt att statsutskottet också skulle hava kunnat tillstyrka bifall till dessa motioner. Jag anser nämligen, att denna fråga är synnerligen viktig, och det torde väl vara, såsom det heter, »statsfinansiella skäl» som varit anledningen till att frågan icke kommit från regeringen till denna riksdag. Emellertid synes det mig vara synnerligen viktigt, att någonting göres snarast möjligt i denna sak.

Om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg. (Forts.)

Jag sitter i Härnösand såsom ordförande i en lokal kommitté för denna frågas utredande, och vi hava där kommit underfund med, att de besparingar, som skulle kunna göras, därigenom att verken sluppe undan ränteförluster genom att ligga inne med lager såväl av råvaror som av färdiggjorda produkter, ensamt inom Härnösands distrikt skulle uppgå till cirka 1½ miljon kronor om året. Om man räknar dessa besparingar inom Sundsvallsdistriktet till 2 miljoner kronor och i Örnsköldsviks distrikt till 1 miljon kronor, skulle bara inom Västernorrlands län besparingar på 4 à 5 miljoner kronor om året kunna göras. För hela Norrland skulle de årliga besparingarna belöpa sig till 10 à 12 miljoner kronor. Om en sådan havsisbrytare komme till stånd, skulle den så att säga indirekt betala sig på ett år.

Nu är det så, att man har skaffat sig isbrytare på den finska sidan och att det finns isbrytare även uppe i Ishavet. De länder, som konkurrera med Norrland med avseende på trävaror, hava sålunda skaffat sig sådana fartyg, och på grund därav torde Sverige, när det väl blir fred och affärerna komma i gång, bli efter i konkurrensen.

Jag skulle därför för min del vilja hemställa, om inte riksdagen skulle vilja bifalla motionerna i stället för att avslå dem.

Herr statsrådet Nilson: Jag vill, herr greve och talman, i anledning av det anförande, som nu hållits av den ärade representanten för Västernorrlands län, meddela, att Kungl. Maj:t ännu icke så kunnat slutföra utredningen rörande det ifrågasatta havsisbrytarfartyget för Norrlandskusten som önskvärt hade varit. Det är nämligen så, som statsutskottet i sitt utlåtande antyder, att detta icke uteslutande är ett statsintresse utan att det också är ett lokalt intresse för Västernorrlands län och de industrier, som äro särskilt utmärkande för Norrland. Frågan ligger så, att man måste undersöka, huruvida det intresse, som kan förefinnas rörande detta spörsmål, är så pass starkt, att även det s. k. *rika* Norrland kan vara hågat och villigt att här åtaga sig några avsevärda bidrag till företaget i fråga.

Saken ligger ju också på det sättet, att riksdagen principiellt uttalat sig för åvägabringande av ett isbrytarfartyg i ett annat vatten i Sverige, nämligen Vänern. Kungl. Maj:t ansåg, att detta spörsmål var så utrett, att det gick att taga ställning till detsamma; men när frågan om isbrytaren för Vänern underställdes riksdagens prövning, var riksdagen försiktigare än Kungl. Maj:t, ty riksdagen ansåg, att icke ens detta spörsmål — som sålunda var

Om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg. (Forts.)

utrett på det fullständiga sätt, på vilket Kungl. Maj:t ansåg, att spörsmålet borde utredas — det oaktat icke för närvarande kunde bifallas på grund av statsfinansiella skäl.

Jag har velat lämna denna upplysning för att kammaren skall veta, hur ärendet ligger hos regeringen.

Herr Kvarnzelius: Ja, herr talman, det var med en viss överraskning, som jag hörde den ärade talaren på samma länsbänk som jag uttala sitt ogillande av det utlåtande, som statsutskottet avgivit i förevarande ärende. Jag får säga, att ehuruväl jag är lika intresserad som han av denna fråga så kan jag icke nu följa honom. Den motivering, som statsutskottet har lämnat för sitt avslagsyrkande, är så kraftigt välvillig och förbindande, att till och med vi norrlänningar nu måste känna oss nöjda därmed. Motionären herr Lübeck, som varit med vid behandlingen av detta ärende, har också funnit sig kunna biträda utskottets förslag. Naturligtvis är det önskvärt, att detta fartyg kommer till stånd så fort som möjligt, men det får givetvis gå i vanlig ordning. Att med hänsyn till det läge vari denna fråga befinner sig, på grund av en enskild motionärs framställning begära mera än det kraftiga förbindande uttalande, som statsutskottet gjort, anser jag vara orimligt.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Enhörning: Herr greve och talman! Jag ber att få uttrycka min tillfredsställelse över den välvilliga motivering, som statsutskottet här lämnat i sitt utlåtande angående denna för Norrland så viktiga fråga.

Jag vill dessutom begagna detta tillfälle för att påpeka ännu en sak, som är mycket viktig, och det är att vi borde få ett fyrskepp större och kraftigare vid Grundkallen. Grundkallens fyrskepp är av mycket stor betydelse för sjöfarten på Norrland, men lotsstyrelsen brukar ganska tidigt indraga detta så viktiga fyrskepp. Då är det ganska svårt att upprätthålla förbindelsen med Norrland utomskärs, då Öregrundsskärgården är stängd av is om isförhållande medgiva sjöfartens uppehållande under januari månad. När fartyg, som lastat i Norrland efter Grundkallens indragning skola gå söder ut, måste de gå i sydlig riktning på de fasta fyrarna till Örskär, och därifrån i ostlig riktning, på tid tills de anse sig passerat förbi Grundkallens grund, då fyrskeppet där är indraget. Sedan de gjort denna krok, måste de taga en helt och hållet annan kurs i sydsydvästlig riktning. Det är ytterst riskabelt för trafiken, om inte lotsstyrelsen kan ordna saken på det sätt, att vi få ett fyrskepp, som kan ligga ute så gott som hela vintern eller åtminstone så länge sjöfarten på Norrland kan pågå under hösten och nyåret. Jag vill därför fästa vederbörandes uppmärksamhet på detta stora önskemål. Jag är visserligen livligt övertygad om att kungl. lotsstyrelsen känner till det förut, men det skadar inte att i samband med denna fråga påpeka nödvändigheten

av att snarast möjligt få ett större och kraftigare fyrskepp vid Grundkallen.

Om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Lönereglering för kommunikationsverken m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gemensamt lönesystem samt lönereglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner.

Förevarande proposition, nr 391, innebar vittgående förändringar i avlöningsförhållandena vid statens under civildepartementet hörande affärsdrivande verk. Detta gällde såväl avlöningssystemet som avmätandet av avlöningarna och tjänsternas placering å löneskalan.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt två likalydande, av herr *Hedenlund* och herr *Lübeck* väckta motioner, I: 229 och II: 441, ävensom med avslag å vissa andra i ämnet väckta motioner, måtte fatta beslut på sätt utlåtandet visade.

Herr Wrangel: Herr greve och talman! I statsutskottets förevarande utlåtande hemställes bland annat om en väsentlig höjning av arvodena till cheferna för åtskillign av statens affärsdrivande verk. Med anledning härav har jag önskat göra ett kort uttalande till kammarens protokoll rörande min mening i saken.

En av det socialdemokratiska partiets allra främsta män i riksdagen fällde för ett par år sedan det yttrandet, att chefen för ett statens affärsdrivande verk kan man aldrig betala för mycket. Vad är det egentligen, som har kunnat vara anledningen till detta uttalande, som jag antager, att alla i princip hålla för riktigt? Jo, ytterst är det väl det, att vi önska att dessa affärsdrivande verk skola giva så god avkastning som möjligt. Från den synpunkten sett kan jag för närvarande icke finna det synnerligen tilltalande att öka arvodet till chefen för statens järnvägar. Jag tror för min del, att det lämpligaste avlöningssystemet i det fallet vore att tillgripa tantiem, såsom Kungl. Maj:t och utskottet för övrigt föreslagit för vissa andra tjänstemän.

Nu vet jag mycket väl, att det kan framställas ganska tungt vägande invändningar mot ett sådant system. Man säger för det första, att om man nu skulle slå in på den vägen, vore det omöj-

Löneregleringen för kommunikationsverken m. m. (Forts.)

ligt åtminstone för närvarande att få någon lämplig person att åtaga sig denna befattning. Men man behöver ju icke gå så långt i sina krav, att man ställer arvodet uteslutande på tantiem. Man skulle kunna tänka sig, att denne generaldirektör erhölle generaldirektörslön och tantiem. För min del skulle jag vilja gå upp till 1/4 procent, kanske mera, av nettobehållningen, men dessutom kunde man tänka sig, att det garanterades, att detta tantiem icke skulle understiga en viss summa, exempelvis 20,000 kronor.

Man invänder vidare, att särskilt chefen för statens järnvägar icke har tillräckligt fria händer; han kan icke sköta rörelsen så affärsmässigt, som enskilda järnvägar skötas. De höga kolprisen och de höga prisen på smörjoljor hava ju varit gemensamma för såväl statens järnvägar som enskilda järnvägar och industrien i allmänhet, så att dem tror jag, att man icke får tillmäta någon avgörande betydelse. Man säger vidare, att riksdagen lägger ett sådant band på denna verksamhet, så att det därigenom blir mycket svårt, för att icke säga omöjligt, för styrelsen för statens järnvägar att driva rörelsen fullt ekonomiskt. Riksdagen bestämmer ju, hur mycket biljettpris och taxor få ökas o. s. v. Ja, det är nog sant, men det ges många andra områden, på vilka jag nu icke skall ingå, där utan tvivel mycket, mycket stora besparingar kunna göras. Och jag tror för min del, att den enda möjligheten att för framtiden så småningom kunna råda bot för det högst bedrövliga tillstånd, i vilket statens järnvägar ekonomiskt sett nu ha råkat, är att man går in på något system med tantiem.

Det är endast dessa synpunkter, jag har velat uttala, och, som saken nu ligger, har jag, herr greve och talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid telegrafverket m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen samt i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen; samt

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-

fällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 30, 31, 35 och 39 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin m. m.

Detta betänkande innehöll, bland annat, två förordningsförslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande på det sätt, *att* först utskottets förordningsförslag föredroges vart för sig i ordningsföljd, där så erfordrades paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist; *att* sedan båda förordningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredroges; *att* vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstode överläggning, denna finge omfatta betänkandet i dess helhet; samt *att* författningstext ej skulle behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begärdes.

De av utskottet framställda förordningsförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande förordningsförslagen.

Ang. en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., dels ock i ämnet väckta motioner.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I det förslag, som nu föreligger, kan man säga, att riksdagen konfronteras med en hel del nya principer för pensionering. Det är dels den centraliseringsprincip, varom utredning en lång tid pågått, vilken utredning utmynnat i ett be-

Ang. en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. (Forts.)

tänkande, som syftar till centralisering av pensionsväsendet icke blott i vad det avser det statsunderstödda pensionsväsendet utan jämväl pensionsväsendet i dess helhet. Men det är också en hel del andra nya principer som i det nu föreliggande förslaget inrymmes. En sådan ytterst viktig princip är ju den, som betecknar och betraktar pensionen såsom uppskjuten lön, ett betraktelsesätt, som, såvitt jag förstår, kommer att för pensionering i allmänhet få synnerligen långt gående konsekvenser. Detta har också av utskottet beaktats, och utskottet har en känsla av att, om den utredning i frågan, som pågår, sedermera skulle visa sådana resultat, att ett fortsatt vidhållande av uppfattningen »pension lika med uppskjuten lön», icke skulle stå sig, så skulle nu ifrågavarande befattningshavare vara underkastade ändringar i pensionsrätten. Och det betonas uttryckligen, att detta skulle gälla alldeles särskilt nyssnämnda rätt. Men utskottet knyter skyldigheten att underkasta sig förändringar till att sådana ske i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Om det sålunda i andra av de avseenden, varom det här är fråga, sedermera skulle visa sig, att riksdagen icke ville fortsätta på den väg, man här slår in på, eller om riksdagen rent av vill övergiva den, skulle i allt fall för de här ifrågavarande befattningshavarna vad som nu bestämts vara gällande, försåvitt icke ett upphävande därav sker i sammanhang med beslut om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering.

Jag har för min del trott, att det icke vore lämpligt att binda en sådan eventuell förändring vid denna förutsättning, utan att den skyldighet att underkasta sig framtida förändringar, vartill dessa befattningshavare böra förbindas, bör vara oberoende av huruvida beslut därom fattas i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering eller ej. I detta avseende skall jag därför, herr talman, be att få föreslå en förändrad motivering på sidan 7 i utskottets utlåtande, stycket mitt på sidan, där andra satsen lyder: »För att ytterligare förebygga detta vill utskottet föreslå, att i det övergångsstadgande, enligt vilket nu ifrågavarande befattningshavare skola vara underkastade de ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, särskilt må framhållas, att rätten till uppskjuten pension må kunna indragas eller modifieras, därest statsmakterna vid prövning av frågan om denna centralisering skulle så besluta.» Jag ber att få hemställa att denna del av motiveringen måtte utbytas mot följande: »För att ytterligare förebygga detta vill utskottet föreslå, att i det övergångsstadgande, enligt vilket nu ifrågavarande befattningshavare skola vara underkastade ändringar i pensionsrätten, särskilt må framhållas, att rätten till uppskjuten pension må kunna indragas eller modifieras. I övrigt synes befattningshavarnas skyldighet i förevarande hänseenden icke böra begränsas till allenast sådana ändringar, som kunna komma att vidtagas i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centrali-

sering, utan torde berörda övergångsstadgande böra så avfattas, att detsamma kommer att medföra skyldighet för befattningshavare att vara underkastad de ändringar i pensionsrätten, som i sammanhnng med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering eller eljest kunna varda fastställda.»

Ang. en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. (Forts.)

Nu förstår jag mycket väl, att det särskilt med hänsyn till småskollärarna och deras ställning inom pensionsväsendet är synnerligen önskvärt, att ett beslut kommer till stånd vid denna riksdag. Men jag ber att få påpeka, att genom denna brådska det underliga inträffat, att flera frågor, vilka för närvarande äro underkastade särskild utredning, genom ett antagande av detta förslag komma att avgöras utan avvaktande av utredningens resultat. Så är exempelvis fallet med bestämmelserna om tjänstårsberäkning, som nu äro underkastade utredning, men om vilka beslut här kommer att fattas utan avvaktan på denna utredning. Så är jämväl förhållandet i flera andra, dock mindre betydelsefulla avseenden. Såsom denna fråga nu ligger, och sammanbundet som detta avgörande nu är med den pensioneringsfråga, som det här gäller, skall jag emellertid av dessa anledningar icke framställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, Men jag tror, att man skall komma underfund med, att man här redan tagit position i frågor, som blivande utredningar skola visa, att det varit önskvärt, att riksdagen haft fullt fria händer att besluta om, då utredningsresultaten föreligga; och det är mycket möjligt, att dessa utredningsresultat komma att peka på att andra riktlinjer skulle vara att föredraga framför dem, som nu tagit sig uttryck i den kungl. propositionen och i utskottets tillstyrkande hemställan. Jag skall emellertid som sagt med uttalande av denna mening endast be att i fråga om motiveringen få göra det ändringsyrkande, som jag nyss uppläst.

Herr Hedenstierna: Jag skall endast be att få tillkännagiva, att jag, såvitt jag efter ett hastigt bedömande av förre talarens förslag nu kan fatta, anser mig kunna å utskottets vägnar förklara, att utskottet icke har något att erinra mot en sådan ändring i motiveringen, som här är föreslagen.

Jag instämmer således i det avseendet med herr Ekman.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på nu föredragna utlåtande endast yrkats att vad utskottet hemställt skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls detta yrkande.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade annat yrkande ej förekommit, än, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med den ändring, att i stället för det stycke, som å sid. 7 i det tryckta utlåtandet började med orden »För att ytterligare» och slutade med orden »skulle så besluta», insattes följande:

Ang. en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. (Forts.)

För att ytterligare förebygga detta vill utskottet föreslå, att i det övergångsstadgande, enligt vilket nu ifrågavarande befattningshavare skola vara underkastade ändringar i pensionsrätten, särskilt må framhållas, att rätten till uppskjuten pension må kunna indragas eller modifieras. I övrigt synes befattningshavarnas skyldighet i förevarande hänseenden icke böra begränsas till allenast sådana ändringar, som kunna komma att vidtagas i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, utan torde berörda övergångsstadgande böra så avfattas, att detsamma kommer att medföra skyldighet för befattnigshavare att vara underkastad de ändringar i pensionsrätten, som i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering *eller eljest* kunna varda fastställda.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare på bifall till herr Carl Gustaf Ekmans yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 64, angående rätt till tjänsteårsberäkning för två tjänstemän i riksbanken;

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om höjning av dagarvodet för vissa e. o. vaktmästare i riksgäldskontoret m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare; samt

nr 67, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 mars 1919 avlåten proposition, nr 226, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositonen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna propositionen bifogat förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer,

dels för bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg under år 1919 åt de i ovannämnda författningsförslag åsyftade pensionärer

m. fl. å tilläggsstat för år 1919 under tionde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa ett belopp av 10,000,000 kronor,

dels ock förklara, att under år 1920 tills vidare och intill dess definitivt beslut fattats rörande de medel, av vilka under nämnda år kostnaderna för dyrtidstillägg åt ovan omförmälda pensionärer m. fl. skulle bestridas, desamma skulle utgå av de medel, vilka för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp under år 1920 kunde varda å riksstaten för sagda år särskilt avsatta.

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft följande i detta ärende väckta motioner, nämligen i första kammaren nr 209, av herr *Alfred Petrén* m. fl., samt i andra kammaren nr 158, av herr *A. Olsson* i Morastrand m. fl., nr 392, av herr *S. Bengtsson* i Norup m. fl. och nr 418, av herrar *A. J. Bärg* och *A. von Sneidern*.

Herr *Alfred Petrén* m. fl. hade hemställt *dels* om sådan ändring i förslaget till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, att i § 5 tillfogades ett 5:te moment, upptagande f. d. befattningshavare vid dövstumskolor, blindanstalten i Vänersborg, folkhögskolor och lantmannaskolor samt sinnesslöanstalter och vanföreanstalter, vilka voro berättigade till pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt; och *dels* att det för utgående av dyrtidstillägg till pensionärer å 1919 års tilläggsstat begärda förslagsanslaget ökades med 60,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna skäl hemställt,

A) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt berörda av herrar Bärg och von Sneidern väckta motion ävensom med avslag å de av herr Petrén m. fl. och herr Bengtsson i Norup m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte

1) godkänna utlåtandet bilagt förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer,

2) för bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg under år 1919 åt de i förenämnda författningsförslag åsyftade pensionärer m. fl. å tilläggsstat för år 1919 under tionde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa ett belopp av 10,500,000 kronor,

3) förklara, att under år 1920 tills vidare och intill dess definitivt beslut fattats rörande de medel, av vilka under nämnda år kostnaderna för dyrtidstillägg åt omförmälda pensionärer m. fl. skulle bestridas, desamma skulle utgå av de medel, vilka för beredande av dyrtidstillägg under år 1920 kunde varda å riksstaten för sagda år särskilt avsatta;

B) att den av herr Olsson i Morastrand m. fl. väckta motionen i ämnet, i vad den avsåg f. d. befattningshavare, måtte anses besvarad genom vad utskottet här under A) hemställt.

Herr Petrén, Alfred: Herr greve och talman, mina herrar! I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensio-

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

närer har utskottet haft till behandling en av mig jämte flera av kammarens ledamöter väckt motion om dyrtidstillägg även åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövstumlärarnas pensionsanstalt. Delägare i dövstumlärarnas pensionsanstalt äro föreståndare och lärare vid dövstumskolor, skolhemmet i Vänersborg för blinda dövstumma, statsunderstödda folkhögskolor och lantmannaskolor, vidare statsunderstödda sinnesslöanstalter och undervisningsanstalter för vanföra. Dessa anstalter ägas dels av landsting, dels av enskilda föreningar.

Utskottet har nu avstyrkt denna av oss väckta motion, att f. d. befattningshavare vid nu uppräknade undervisningsanstalter, vilka som sagt äro delägare i dövstumlärarnas pensionsanstalt, skulle i likhet med sådana f. d. befattningshavare, som äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning, komma i åtnjutande av dyrtidstillägg. Såsom skäl för sitt avstyrkande har utskottet åberopat den motivering, som det särskilda utskott, vilket vid fjolårets riksdag behandlade förslagen om dyrtidstillägg, anförde, då det avstyrkte den motion av liknande innebörd, som väcktes vid förra årets riksdag. Det skäl, som däri anfördes för ett avslag på motionen var det, att det visserligen här är fråga om statsunderstödda anstalter, men att befattningshavarna vid undervisningsanstalterna ifråga icke varit anställda i statens tjänst, samt att, »då riksdagen förut vid behandling av motioner angående krigstidstillägg åt vissa grupper av befattningshavare, som ej kunde anses vara i statens tjänst, ehuru de erhöllo sin avlöning helt eller delvis av statsmedel, icke ansett sig böra tilldela krigstidstillägg åt sådana befattningshavare, synas pensionerade befattningshavare, vilka varit anställda vid statsunderstödda anstalter, icke heller böra beredas denna förmån», d. v. s. med andra ord, när befattningshavarna vid dessa undervisningsanstalter icke hava dyrtidstillägg av staten, böra icke heller f. d. befattningshavare vid dessa anstalter hava dyrtidstillägg av staten.

Nu förhåller det sig emellertid så, att riksdagen visst icke upprätthållit denna av vederbörande särskilda utskott ifjol och av bankoutskottet i år åberopade princip. Och bankoutskottet har icke heller själv upprätthållit denna princip i år. Sålunda hava dyrtidstillägg varit beviljade samtliga f. d. befattningshavare, som äro berättigade till pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, och det har bankoutskottet även i år tillstyrkt, fastän de befattningshavare, som äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning, icke alla hava dyrtidstillägg. Det är nämligen så, att, enligt riksdagens beslut i fjol och bankoutskottets tillstyrkan i år, föreståndare och lärare vid skyddshemmen för vanartiga barn, vilka befattningshavare äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning, när de bliva pensionerade, erhålla dyrtidstillägg, fastän de så länge de äro kvar i sin tjänst som befattningshavare vid skyddshemmen icke hava dyrtidstillägg. Samma bleve förhållandet i fråga om dessa undervisningsanstalter som vår motion gäller, om vår motion bifölles, nämligen att befattningshavarna själva

icke hava dyrtidstillägg, men väl f. d. befattningshavare vid dessa anstalter. Skyddshemmen stå ju i själva verket i samma förhållande till staten som de anstalter, vilka motionen gäller. De förra hava statsbidrag liksom de senare, endast med den skillnaden att skyddshemmen hava mindre statsbidrag än dessa sinneslöanstalter, vanföreanstalter m. fl. som i motionen avses.

Ang grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

Från rent principiell ståndpunkt synes det mig alltså vara starka skäl för att denna motion bifalles. Därtill kommer också det förhållandet, att de pensionärer det här gäller hava så små pensioner, att det under nuvarande dyrtid måste vara förenat med stora umbäranden att kunna existera på desamma. Och i allmänhet hava dessa pensionärer icke kunnat få dyrtidstillägg, vare sig det gällt anstalter som ägas av enskilda eller föreningar eller sådana, som äro upprättade av landsting, och skälet därtill har varit det, att de äro pensionärer i pensionsanstalt, som är statsunderstödd, i det man vid sådant förhållande utgått från att, när staten lämnar bidrag till en pensionsanstalt, staten också borde under dessa dyrtider lämna dyrtidstillägg till pensionärerna i densamma. Det har också visat sig, att många äro intresserade av denna motion. Den är undertecknad av medlemmar från alla partier och av kammarledamöter från olika delar av landet.

På grund av vad jag nu anfört vågar jag därför ifrågasätta, huruvida icke kammaren skulle kunna gå med på denna motion; och jag skall därför, herr greve och talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring som i denna motion är föreslagen.

Herr Hedenstierna: En liknande motion förelåg förra året i riksdagen, och riksdagen beslöt då att avslå framställningen. Sedan dess har icke förekommit något väsentligt skäl till ändring i detta beslut. Utskottet har därför icke ansett sig kunna intaga någon annan ställning i frågan än att även i år avstyrka motionen. Och då icke heller motionären nu anfört några nya skäl för bifall till motionen, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Enhörning: Jag hade, till följd av andra viktiga sammanträden, icke tillfälle att vara med i utskottet, då denna fråga behandlades. Emellertid skulle jag hava reservarat mig mot utskottets beslut, om jag hade varit närvarande, och på den grund ber jag, herr greve och talman, att få yttra några ord.

Det förefaller mig ganska egendomligt, att pensionärer i dövstumlärarnas pensionsanstalt icke skola erhålla något dyrtidstillägg, då däremot pensionärer i folkskollärarnas pensionsinrättning erhålla sådant. Nu är det t. ex. så, att skyddshemmen i länen, som sortera under folkskollärarnas pensionsinrättning, erhålla dyrtidstillägg för sina pensionärer, men sinnesslöanstalterna, som sortera under dövstumlärarnas pensionsanstalt erhålla icke något dyrtidstillägg för sina pensionärer. Det är att märka, att de pensioner,

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

som utgå till dessa befattningshavare äro mycket små, och det förefaller mig därför ganska besynnerligt, att principerna i detta fall divergera så mycket, att den ena skulle få och icke den andra. På grund härav vågar jag i likhet med den näst föregående talaren hemställa om avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Hulting: Herr Petrén redogjorde så fullständigt för denna fråga, att det kunde vara överflödigt att tillägga något vidare. Men då denna fråga är för vissa personer av synnerlig vikt, skall jag be att få säga några ord.

De personer det här gäller hava ett mycket uppslitande arbete, och då därtill kommer, att deras pensioner äro mycket små, skulle det vara synnerligen behjärtansvärt, om kammaren ville tillmötesgå den motion, som väckts av herr Petrén m. fl. Antalet av dem som skulle komma i åtnjutande därav är icke stort och summan icke vidare avskräckande. Jag tillåter mig därför, på de skäl som anförts, yrka bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som herr Petrén gjort.

Herr Hellberg: Jag har icke kunnat undgå att lägga märke till den stora skillnad som uppstår mellan de dyrtidstillägg som komma att lämnas till vissa befattningshavare i år i jämförelse med dem som lämnades i fjol. Om man ser på jämförelsetabellen sid. 11, finner man, att för sådana f. d. befattningshavare, som hava pension eller understöd å 50 kronor utgick i fjol dyrtidstillägget med 325 kronor; i år få de endast 73 kronor 50 öre. För en person med 100 kronor i pension utgick i fjol dyrtidstillägg med 350 kronor, men i år får samma pensionär endast 147 kronor. Denna stora skillnad mellan vad som gavs i fjol och vad som föreslås i år framträder ännu skarpare, när man kommer till nästa betänkande, där man har en liknande jämförelsetabell på sid. 24 och 25. Man ser där, att en änka med ett barn på en pension av 100 kronor i fjol fick 300 kronor, men i år skulle hon få 157 kronor. En änka med tre barn, som i fjol fick 525 kronor, skulle i år få 177 kronor, och en änka med fem barn, som i fjol fick 750 kronor, skulle i år få 197 kronor. Det är dock påfallande, att denna skillnad mellan i fjol och i år är alldeles påfallande stor, särskilt i det sistnämnda fallet.

Nu har det visserligen sagts, att det var ett slags misshugg av riksdagen att bevilja så stora dyrtidstillägg i fjol. Det må vara hänt. Men jag tycker att, om riksdagen gjort ett sådant misshugg ett år, kan den inte billigtvis året därpå lämna ett bidrag, som är så ofantligt mycket mindre, att det uppgår nästan till bara fjärdedelen av fjolårets. Det blir en viss nyckfullhet i behandlingen av de människor, som det här gäller att lämna bidrag, och det är inte tilltalande. Nu förstår jag naturligtvis, att utskottet har varit, såsom det alltid är, konsekvent och principfast i

behandlingen av dessa frågor. Men jag tycker, att det har lett till resultat, som äro rätt betänkliga.

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

Jag skall därför vördsamt be att få hemställa, om inte kammaren kunde finna skäl föreligga att återremittera denna fråga, för att utskottet kunde få taga under omprövning, om icke i fråga om dyrtidstillägg i båda här berörda fall, nämligen åt f. d. befattningshavare och åt änkor och minderåriga barn, det skulle kunna vara möjligt att åstadkomma en övergång, som vore något mjukare än den något bryska och tvära, som här föreslagits.

Herr Wickman: Jag medgiver, att man blir betänksam inför det fall, som här föreligger, men då utskottet haft att stödja sig på fjolårets särskilda utskott i fråga om sådana befattningshavare, har det knappt varit möjligt för utskottet att gå någon annan väg. Därtill kommer ett annat skäl, att det var av vikt för utskottet att icke gå från den princip, som varit gällande tidigare i fråga om att med dyrtidstillägg hjälpa sådana befattningshavare som icke varit anställda i statstjänst. Vad jag nu vill understryka är att, om man giver dyrtidstillägg åt befattningshavare vid dessa statsunderstödda anstalter, som motionärerna avse, är man därmed inne på den linjen, att dessa anstalters tjänstemän och tjänare äro statstjänare och således i viss mån pensionsberättigade. Går man på den linjen har man rivit upp alla principer som utskottet haft i fråga om pensionering av befattningshavare i statens tjänst, och då blir det en stor massa, som naturligtvis i fortsättningen kan visa på det prejudikat som här ifrågasättes, och då beklagar jag, att vi kommit in på en sådan linje.

Den siste talaren yrkade, att ärendet skulle återremitteras, för att det skulle bli en mjukare övergång från fjolårets förhållanden. Jag vet icke, huru det skall gå till att göra övergången mjukare; då får man gå ifrån den princip, som man tidigare följt att icke giva dyrtidstillägg åt personer, som icke varit statens befattningshavare.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedenstierna: Jag anhåller endast, att kammaren icke måtte återremittera ärendet till utskottet, då jag är övertygad, att en återremiss icke skulle föranleda till någon ändring i det förslag, som utskottet framlagt. Skulle man följa herr Hellbergs förslag, skulle man bliva nödsakad att lägga om hela grunden för understöden. Men skall man följa de principer, som förut gillats av statsutskottet och även antagits av riksdagen, går det svårligen att nu lägga saken på annat sätt.

Jag hemställer därför, att kammaren icke måtte återremittera ärendet utan godtaga utskottets förslag.

Herr Hellberg: Jag kan inte tycka, att man behöver befara den konsekvensen, att det skulle bli en omläggning av hela förslaget. Det gäller ju bara de allra lägsta pensionärerna. Det är

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

bara de som drabbas av den bryska omkastningen från ett större belopp i fjol till ett mycket mindre belopp i år. Om jag icke missminner mig, har man förut gjort jämkningar för de lägsta, och det är en sådan jämkning jag avser med mitt förslag, för att övergången kunde bliva något mildare, än vad här är föreslaget.

Herr Petrén, Alfred: Utskottets ärade ordförande anförde i sitt första yttrande såsom skäl för avslag å vår motion, att icke något nytt förekommit sedan i fjol, då riksdagen avslog en liknande motion. Däremot hade utskottets ordförande intet att anföra gentemot det skäl, som av mig åberopades för bifall till motionen. Jag ber ännu en gång att få stryka under, att det skäl, som anförts för utskottets ståndpunkt icke har giltighet; ty när det sägs att, då befattningshavare vid dessa anstalter icke få dyrtidstillägg, böra icke heller pensionerade befattningshavare från samma anstalter hava dyrtidstillägg, så är däremot att invända, att denna princip icke alltid har upprätthållits, ty under det att icke alla *delägare* i folkskollärarnas pensionsinrättning få dyrtidstillägg, ha däremot alla *pensionärer* från folkskollärarnas pensionsinrättning dyrtidstillägg. Det är det jag vill hava fastslaget.

Och härtill vill jag anföra ännu en synpunkt. En delägare i dövstumlärarnas pensionsanstalt tillhör folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Då pensionärerna från denna senare få dyrtidstillägg, inträffar det egendomliga förhållandet, att änka och minderåriga barn efter delägare i dövstumlärarnas pensionsanstalter få dyrtidstillägg, under det delägaren själv, en pensionerad dövstumlärare, o. s. v. icke får sådant tillägg. Det må väl sägas vara ett egendomligt förhållande, och det enda riktiga är väl, att den ena statsunderstödda pensionsanstalten lika väl som den andra får dyrtidstillägg.

Jag vill till sist nämna, att det här icke rör sig om så synnerligen stora belopp. Enligt den beräkning vi gjort skulle det hela belöpa sig till omkring 60,000 kronor, och i jämförelse med de miljoner, som utskottet föreslagit att utgå för dyrtidstillägg, är detta belopp ju en bagatell.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställanden skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till den av herr Alfred Petrén m. fl. i ämnet väckta motionen; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Ang. grunder för dyrtidstillägg åt pensionärer m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställanden med den ändring, som föranledes av bifall till den av herr Alfred Petrén m. fl. i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;
Nej — 33.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. i ämnet väckta motioner;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1918 å vissa jämlikt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift utgående ersättningar;

nr 71, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 72, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; samt

nr 73, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial nr 74, med förslag angående tillfälligt arvodestillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos rikdagens kamrar och utskott.

Ang. arvodestillägg åt vissa befattningshavare hos riksdagen.

I detta memorial hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att tillfälligt arvodestillägg skulle utgå till de hos riksdagens kamrar, ständiga och tillfälliga utskott samt kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte i enlighet med de grunder, som för innevarande år fastställts för utgående av dyrtidstillägg åt

Ang. arvodestillägg åt vissa befattningshavare hos riksdagen. (Forts.)

befattningshavare i statens tjänst, ägande likväl den, som i egenskap av befattningshavare i statens tjänst eller hos riksdagens verk och inrättningar eller f. d. befattningshavare, som uppbure pension av statsmedel, åtnjöte dyrtidstillägg, endast uppbära tillfälligt arvodestillägg med två tredjedelar av de vid början av årets riksdag utgående månads- och dagarvodena, dock högst med nio kronor om dagen.

Herr Hedenstierna: Det är ett räknefel, som insmugit sig på sid. 2 i utskottets memorial; men som detta endast rör ett exempel som utan olägenhet kan uteslutas, anhåller jag, att den punkt som börjar: »Avlöningarna komma trots denna begränsning» etc. till styckets slut på samma sida måtte helt och hållet uteslutas; då slipper man göra någon rättelse av de felaktiga siffrorna.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande memorial hemställt med den av herr Hedenstierna under överläggningen föreslagna ändring i avseende å motiveringen, att det stycke, som å sid. 2 i det tryckta memorialet började med orden »Avlöningarna komma» och slutade med orden »allt för månad», utelämnades.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg under år 1919 åt distriktsveterinärer;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts propositon angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare; samt

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en fri högskola för de kroppsarbetande folkklasserna.

I en inom andra kammaren av herr *Månsson* i Hagaström avgiven motion, nr 301, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa en utredning om anordnandet i Vadstena klosters byggnader eller annorstädes av en fri högskola för de kroppsarbetande folkklasserna.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

Andra kammarens första tillfälliga utskott hade i häröver avgivet utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr Månssons i Hagaström berörda motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Med avslag å utskottets hemställan hade andra kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer:

dels av herrar *Bergman* och *M. Petterson*, vilka ansett, att utskottet bort på angivna grunder föreslå, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning om möjligheterna för anordnande på enskild väg men med statens understöd av en fri högskola, öppen för alla samhällsklasser, dock med särskilt avseende fäst vid behovet av högre bildning för kroppsarbetare med framstående anlag för studier;

dels ock av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort med en i reservationen införd motivering hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Bergman: Den nu föreliggande motionen, som är väckt av herr Fabian Månsson i andra kammaren och där bifallits, är, synes mig, alldeles för god för att utan vidare kastas i papperskorgen. Den har en värdefull kärna, och det synes mig, att första kammaren bör ägna den verklig uppmärksamhet. Det är otvivelaktigt så att, i den mån man kan bidraga till verklig upplysning av de kroppsarbetande klasserna, i samma mån kan man också bidraga till att förhindra den utveckling, som denna kammares majoritet varit så rädd för och som skulle bero på att dessa klasser vore omogna att inträda i besittning av större maktbefogenhet i samhället. När nu kammaren dock bidragit till att giva dem denna större maktbefogenhet, synes det vara i sin ordning att kammaren tager konsekvenserna och även bidrager till att giva dem möjlighet att utöva denna makt på ett klokt och gott sätt. Vad man kostar på för främjande av verklig folkupplysning är icke bortkastade penningar. För övrigt är det nu icke fråga om att staten, åtminstone som jag och herr Petterson föreslagit i vår reservation, skulle utan vidare bära alla dessa kostnader, utan vad vi föreslå är, att staten skulle ställa sig stödjande till initiativ, som i väsentlig mån skulle tagas av enskilda och till stor del bekostas av dem. Den som läst reservationen torde hava detta ganska klart för sig. Jag behöver ju icke upprepa vad där är sagt. Motionären har för övrigt tänkt sig, att de ifrågavarande arbetarna skulle bidraga till att betala sin undervisning genom partiellt kroppsarbete. Det ligger onekligen en god tanke också i detta, fastän en del detal-

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

jer, som föreslås i motionen i fråga om antalet timmar m. m. kunna bli föremål för kritik. Saken är emellertid så betydelsefull synes det mig, att det vore synd, om kammaren skulle låta den alldeles falla.

Mina herrar! På den tid, då enväldet ansågs vara den riktiga formen för statens styrelse, då ansåg man med rätta, att en av de allra viktigaste statsuppgifterna vore att söka bereda den blivande envåldshärskaren, tronföljaren, den utmärktaste utbildning för sitt blivande härskarkall. Om jag tillämpar detta på de nuvarande förhållandena måste jag säga, att det är få saker, som äro viktigare för det nuvarande samhället, än att, då folket skall taga styrelsen i sina egna händer även denne blivande härskare får den utbildning han behöver för att kunna utöva sitt härskarkall. Det betyder med andra ord: man måste ägna folkupplysningsfrågan ett djupare intresse, än man förut gjort. Det är en bjudande nödvändighet på helt annat sätt än det varit förr.

Under hänvisning till dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till den av mig och herr Petterson avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Olsson Oscar: Första kammaren har nu för sista gången under denna riksdag tillfälle att avslå ett av de folkbildningskrav, som äro framställda inför kammaren. I detta hänseende har kammaren varit synnerligen konsekvent hela tiden. Den har endast i ett fall icke följt sitt första tillfälliga utskotts avslagsyrkande, och det var ifråga om utredningsåtgärder mot kortspelsraseriet. Men utskottet har varit konsekvent hela tiden samt är konsekvent den dag i dag är, och det är icke utsikt för att kammaren nu kommer att dessavouera utskottet. Det är en stor fråga, i vilken något kan göras, det är alldeles säkert och vid sådant förhållande kan den tanken icke falla mig in, att kammaren skulle svika sina traditioner och vidtaga åtgärder ifråga om folkbildningsarbetets höjande i väsentlig mån.

Annars är detta en sådan motion, där alla människor, som yttrat sig, med undantag av första kammarens första tillfälliga utskott, uttalat sina starka sympatier för motionärens uppslag. Alla människor, som på allvar tittat på saken, äro fullt på det klara med, att något verkligen bör göras. Frågan är blott vad som kan göras. Andra kammarens första tillfälliga utskott har, såsom förut nämnts, uttalat sig mycket varmt för att något, i den vägen motionären vill ha, skulle göras, ehuru det icke anser att den föreslagna vägen vore så praktisk. Men andra kammaren gick emot sitt utskott och tog motionen i alla fall. Skälet, varpå andra kammarens första tillfälliga utskott stödde sitt avstyrkande av motionen, var det, att folkhögskolorna hade utvecklat sig i frihet, och det vore endast såsom en fri institution, som en folklig högskola hade utsikt att kunna fylla den stora uppgift en sådan högskola satt för sig.

Jag har avgivit en reservation, som är skriven i samma anda

som motionen, ty, i motsats till föregående ärade talare, anser jag att motionen är synnerligen praktiskt lagd. Reservationen är, som sagt, skriven i samma anda som motionen, men jag föreställer mig att första kammarens ledamöter icke mycket tagit del av densamma. Jag har där vänt mig emot de anmärkningar och farhågor, andra kammarens utskott givit uttryck åt, och påvisat, att om staten med sina resurser, ställer sig bakom en fri högskola ligger däri icke någon som helst fara för att icke utvecklingen av nuvarande folkhögskola skall vara lika fri som hittills, utan att behöva komma under någon statens tvångsorganisation, vilken såsom bekant, första kammaren och dess tillfälliga utskott hysa en panisk förskräckelse för, så fort det gäller folkbildningsarbetet. Då jag icke kunnat gå med på de båda liberala reservanternas utredningskrav, utan håller mig till andra kammarens beslut, tror jag således man skall hålla mig räkning därför.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

Vad är det reservanterna, herrar Bergman och Petterson, begära? De begära, att första kammaren skall biträda ett utredningskrav, som går ut på att Kungl. Maj:t skulle låta utreda, huru en fri högskola skulle kunna upprätthållas av enskilda personer. Jag får verkligen säga, att uppslaget är både originellt och intressant, och ur den synpunkten skulle jag icke hava något emot att biträda det. Men jag tror icke, att riksdagen kan gå med på, att Kungl. Maj:t skulle verkställa utredning, huru en sak skall kunna överlämnas åt den privata företagsamheten. Om vi finge en utredning sådan som herrar Bergman och Petterson vilja hava den, som ginge ut på att det skulle bliva en fri högskola, som staten skulle bevilja anslag å 100,000, 200,000 eller 2 millioner kronor bara det framträdde privata företagare, som ville åtaga sig att sätta den i gång, så tror jag att resultatet skulle bliva något egendomligt. Följaktligen vill jag gärna beträffande herrar Bergman och Petterson vitsorda deras goda vilja, liksom de vitsordat förslagsställarens goda vilja men jag tror icke att saken på det sättet bleve lagd praktiskt. I motsats till de nämnda reservanterna tror jag den skulle komma till stånd lika bra såsom följd av andra kammarens utredningskrav. Man skulle då få till stånd *en* av staten understödd och underhållen fri folkhögskola, vilken kunde vara ett mönster för andra sådana fria högskolor upprättade på enskilt initiativ i olika delar av landet.

Det är kostnadsfrågan säger herr Bergman, som föranlett honom och herr Petterson att gå den av dem anvisade vägen. Ifall meningen vore att få sådana fria högskolor för alla Sveriges kroppsarbetare, skulle jag förstå deras våldsamma betänkligheter i ekonomiskt hänseende, men jag tänker mig icke organisationen på det sättet. Jag tänker, att en sådan fri folkhögskola, som staten skulle upprätthålla, genom att gå den väg andra kammaren föreslagit, skulle innebära att staten upprättade en provanstalt. Staten har förut sådana provanstalter på undervisningens område och med gott resultat, och min reservation går ut på att just en

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

sådan skulle komma till stånd, en provanstalt, som skulle fylla ett synnerligen viktigt behov ifråga om folkbildningsarbetet.

Följaktligen, herr talman, utan att göra mig några illusioner, ber jag att få yrka bifall till andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Borell: Herr vice talman, mina herrar! Motionären erinrar i sin motion om en annan motion, som vid 1914 års riksdag väckts av herr Rickard Sandler, en motion, som avsåg att statsuniversiteten måtte öppnas för alla. Med uttalande av sina sympatier för denna motion anmärker motionären, »att denna reform icke i nämnvärd grad kan öppna vägen till universiteten för kroppsarbetare, ty dessa sakna i regeln den utbildning, som skulle låta dem tillgodogöra sig en vetenskaplig undervisning av den vid statsuniversiteten nödvändiga arten.» Nu vill motionären få till stånd en fri högskola för kroppsarbetarnas klass. Det är icke fullt klart, vad motionären avser och hur han tänker sig att en sådan skola skulle anordnas. På ett ställe i motionen säger motionären, att det borde vara på en gång en folkhögskola och ett slags fritt universitet i mindre skala, men av debatten i andra kammaren, tycks det framgå, att motionären i själva verket vill få till stånd en högskola för mer fördjupade eller rent av vetenskapliga studier. En reservant här i kammaren, herr Oscar Olsson, synes vara inne på samma väg. Han talar om att en »fri högskola av det slag, varom här är fråga, skulle bidraga till att frivilliga medarbetare från folkets breda lager komme att i allt högre grad göra en självständig insats i kulturarbetet, även det rent vetenskapliga, på olika arbetsfält». Drar man upp riktlinjerna för den ifrågasatta skolan på detta sätt, torde man kunna beträffande densamma göra precis samma erinran, som herr Fabian Månsson gjort ifråga om möjligheten för de kroppsarbetande klasserna att vinna tillträde till universiteten, och således göra den erinran att av enahanda skäl ej heller denna högskola skulle bliva till det gagn för de kroppsarbetande klasserna som man med densamma avsåge. För bedrivande av fria studier erfordras givetvis, särskilt om åt dessa studier skall givas en djupare läggning, ett visserligen icke allt för ringa mått av allmänbildning och förstudier. Givet är, att en sådan utbidning av vissa högt begåvade och energiska individer kan förvärvas på självstudiernas väg. Men i regeln torde man kunna säga, att dessa förkunskaper måste förvärvas genom studier på skolans stadium. Jag tror knappast, att förvärvandet av sådana förkunskaper i regeln kan förenas med såsom yrke bedrivet kroppsarbete. Jag vill icke förneka, att den tanke, som motionären väckt, är synnerligen vacker och tilltalande, men jag tror, att skall man förvärva sådana förkunskaper, som fordras för att tillgodogöra sig undervisningen vid en högskola, blir hela livsverksamheten inriktad på den teoretiska banan, med övergivande av det praktiskt arbetet.

Om man således avser att få till stånd en högskola av nu an-

given beskaffenhet har man enligt min mening icke tillräckligt räknat med de praktiska möjligheterna. Om jag icke tager miste, pågår nu en utredning angående tillträde till universiteten även för sådana personer som icke hava avlagt studentexamen. Härigenom kan öppnas möjlighet att åtminstone i viss omfattning nå det syfte motionären avser. Genom borttagandet av studentexamen såsom oeftergivligt villkor för tillträde till universiteten sättas personer, som på annat sätt än genom sådan examen förvärvat nödiga förkunskaper — låt vara inom mera begränsat område — i till fälle att tillgodogöra sig undervisningen vid landets högskolor.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

Då jag således icke är övertygad om, att den väg jag nu omnämnt är framkomlig, har jag därmed ingalunda velat säga, att icke något kan och bör göras för beredande av större möjligheter för de breda lagren till ökad bildning, särskilt med hänsyn till deltagandet i allmänna värv. Enligt min mening bör dock en sådan fortsatt utbildning anpassas efter vederbörandes förkunskaper och helst anordnas såsom påbyggnad av någon eller några redan befintliga folkbildningsanstalter. Här framstår helt naturligt folkhögskolan såsom den förberedande skolan. Jag kan således i viss mån ansluta mig till den i herr Bergmans reservation angivna uppfattningen. Jag kan emellertid icke förena mig om det slut, vartill herr Bergman kommit, och det på grund av de skäl, som redan av herr Oscar Olsson angivits. Det går icke för sig att be Kungl. Maj:t om utredning, huru en läroanstalt skall komma till stånd genom enskilt initiativ. Och det torde icke vara nödvändigt eller ens lämpligt att, innan man vet, om en sådan anstalt kommer till, anhålla om utredning om statsunderstöd åt en sådan anstalt. Folkhögskolorna erhålla statsunderstöd enligt vissa givna regler, och det torde icke vara någon svårighet att ordna frågan om dylikt understöd även till en sådan påbyggnad till folkhögskolan, som här är i fråga, om en dylik skulle komma till stånd. För den sakens skull lärer icke någon särskild utredning vara erforderlig.

Med anledning av vad jag nu anfört ber jag att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman! Den kritik, som den nästföregående ärade talaren riktade mot min reservation och mot den önskade utredningen rörande möjligheten att på enskild väg, men med statens understöd, få till stånd en fri högskola av den art motionären åsyftar, förvånade mig i minst lika hög grad, som, enligt vad han förklarade, det förvånade den ärade talaren att jag yrkat eller att någon kunnat begära, att staten skulle föranstalta utredning om möjligheten till samarbete mellan enskilda och staten. Frågor om samarbete mellan enskilda företag och staten hava ju förekommit ofantligt många gånger. Har icke staten nyligen föranstaltat utredning och fattat beslut om samarbete mellan enskilda och staten i vad angår t. ex. tobaksmonopolet? Många andra dylika samarbeten både på ekonomiska och ideella områden

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

hava etablerats, och de ha ju ofta föregåtts av utredningar från statens sida. Jag förstår således icke detta resonemang. Jag vill för övrigt erinra, att vi reservanter icke resonerat »ins Blaue hinein.» Såsom det påpekats i andra kammarens utskotts utlåtande, föreligger ett posivt meddelande om att det finnes utsikt att åstadkomma icke mindre än omkring 2 miljoner kronor för ett sådant företag som här är i fråga. Det är således något positivt man har att hålla sig till, om det lyckas att anskaffa denna summa eller, låt vara, även ett mindre belopp. Vid sådant förhållande synes det mig vara staten värdigt att icke ställa sig avvisande mot yrkandet att vinna dess understöd för ett så viktigt företag som detta.

Jag övergår nu till den anmärkning, som från annat håll, från utskottets ärade ordförande, riktats mot förslaget ur den synpunkten, att det icke skulle vara möjligt för kroppsarbetare att tillägna sig vetenskaplig bildning, och att man icke vore på det klara med vad som tillämnades, vetenskapliga studier eller lägre skolstudier. Det är ett resonemang, som var och en, som sysslat med vetenskapliga studier, nog kan uppskatta till dess rätta värde. Gränsen mellan vad man kallar högre och lägre studier är ju ofta ganska flytande. Mången gång drivas verkligt vetenskapliga studier med framgång av personer med ganska liten på förhand förvärvad så kallad vetenskaplig förbildning. De vetenskapsmän, som haft folkskolebildat folk såsom medarbetare i t. ex. språkvetenskapliga eller andra arbeten, veta, att det under vissa omständigheter och i vissa vetenskapliga arbeten mycket väl går för sig. Många exempel finnas även från andra länder på att synnerligen framstående arbeten utförts av folk, som icke fått vanlig läroverksbildning, innan de ägnat sig åt högre studier. Den danska folkhögskolan i Askov t. ex. står så högt, att man utan överdrift kan säga, att i vissa ämnen undervisningen där bedrivits på ett sätt, som ställt densamma i full paritet med universitetsundervisning. I Danmark står folkhögskolan över huvud högt, det är ju ock folkhögskolans fosterland. En högskola av Askovs typ skulle vara av största betydelse även för vårt land.

Man gör nu gällande, att man av sparsamhetsskäl måste avstå från strävanden, som gå ut på att fördjupa folkbildningen, och detta just i en tid, då folket bereder sig på att taga makten i landet. Om man driver sparsamhet just på denna punkt, skadar man sina egna intressen, synes det mig, just ur den synpukt, som denna kammares majoritet brukar anlägga på politiska ting. Naturligtvis ligger det sanning i herr Borells yttrande, att det finnes olika kvalifikationer, och att somliga personer icke äro kvalificerade för att driva högre studier; detta är möjligt, sade han, endast för vissa högt begåvade och energiska individer. Jag ber då att få erinra, att det ju ganska tydligt framgår av motionen, av reservanternas uttalanden och av vad som blivit sagt i andra kammaren, att det icke är fråga om att några andra än just de mest begåvade, energiska och bäst kvalificerade, som på detta sätt skulle beredas tillfälle att driva studier.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

Det är således en synpunkt, till vilken jag giver min fulla tillslutning, men av vilken jag drager en helt annan slutsats än herr Borell. Jag kan icke se, att det finnes något bärande skäl anfört mot det försiktiga utredningskrav, vi föreslagit. Jag skulle gärna gå med på det med hänsyn till statens ekonomiska ansvar mera vittgående, som herr Olsson föreslår, om jag trodde, att det funnes den ringaste praktiska möjlighet att genomdriva det och nu vinna något resultat på den vägen. Då jag emellertid icke tror det, men vågar hoppas, att det kanske finnes en viss möjlighet, att kammaren tager hänsyn till de synpunkter som jag gjort gällande i min reservation, vågar jag fortfarande yrka bifall till densamma.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall be få instämma med herr Bergman i hans, som det synes, välbehövliga utredning rörande högre och lägre studier. Det tror jag vara en sak, som man utan vidare kan ena sig om. Men när sedan herr Bergman mot mig och utskottets ordförande pläderade för möjligheten för riksdagen att i en skrivelse begära utredning om ett samarbete, så får jag säga, att nog har riksdagen mer än en gång gått med på samarbete men då med något, som redan finnes. Det herr Bergman nu begär är samarbete med något, som icke finns, utan som först skall utredas och komma till stånd. Liksom utskottets ordförande tycker jag, att det är litet egendomligt, att staten skulle giva sig in på sådana utredningshistorier. Nu försökte visserligen herr Bergman säga, att det finnes dock något med vilket staten skulle kunna komma i samarbete, ty det finnes ett positivt meddelande, att två miljoner kronor skulle kunna anskaffas för ett sådant företag. Jag skall be att få korrigera den uppgiften med att framhålla, att det meddelats, att det *behövs* två miljoner kronor för ett sådant företag — det är liten skillnad på de sakerna — samt att den, som påpekat detta, *hoppades*, att man på enskild väg skulle kunna åstadkomma dessa medel. Det är visserligen en förhoppning därom, men jag tycker, att det är en förhoppning »ins Blau», så länge saken befinner sig på ett så outvecklat stadium.

Sålunda, från rent praktisk synpunkt kan jag icke tänka mig att om första kammaren säger, att första kammaren vill göra något i denna väg, man kan komma fram på annat sätt än andra kammaren föreslagit, genom en utredning i överensstämmelse med motionen. Jag vill säga, att den utredningen icke är så himlastormande, som man insinuerat. Andra kammarens beslut lyder helt enkelt sålunda: att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa en utredning om anordnandet i Vadstena klosters byggnader eller annorstädes av en fri högskola för de kroppsarbetande folkklasserna. Jag vill säga, att det är icke något obegripligt eller något över alla gränser vittfamnande, som ligger i den kläm, till vilken andra kammaren anslutit sig. Om det i motiveringen finnes saker och ting, som är »over evne» eller över den svenska förmågan, så kan väl utredningen klara upp de sakerna. Utredningen är icke bunden vid

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare (Forts.)

att söka genomföra allt, som står i motiveringen till detta utredningskrav.

Följaktligen herr talman, anser jag fortfarande det vara mest praktiskt att, om något skall göras, yrka bifall till andra kummarens beslut.

Herr Pers: Jag uppkallades utav det stänk av bitterhet, som jag fann uti herr Olssons första anförande, ett stänk av bitterhet mot utskottet och mot denna kammare för att utskottet och kammaren icke följt herr Olssons uppfattning i folkbildningsfrågorna. Jag föreställer mig, att denna känsla också riktade sig mot statsutskottet och särskilt mot den avdelning, som har haft det här ärendet om hand. Jag vill inlägga en stilla gensaga mot detta känslouttryck. Jag känner mig såsom ledamot av denna avdelning i statsutskottet icke skyldig till någon avoghet, liksom ej heller kamraterna behöva känna sig skyldiga till att hava varit avoga mot folkbildningssträvandena, ehuru vi icke funnit oss böra gå med på de anvisningar herr Olsson givit. Det är väl så med litet var av herrarna här i kammaren, att man får nöja sig, om man icke får allt precis efter sina tankar.

Det förefaller mig som om man skulle kunna ha väntat, att de tre reservanter, som anmält reservationer, skulle ha kunnat komma på gemensam linje. Det skulle ha stärkt reservanternas ställning högst betydligt, och när de, som här i kammaren i likhet med mig kanske gärna velat stödja reservanternas uppträdande, se efter, var de skola anbringa detta stöd, så är man litet rådvill i den saken. Att gå med andra kammaren är litet betänkligt. Den ger ju i allt fall sin anslutning till herr Månssons synpunkter och att binda sig vid en viss plats och taga hans utgångspunkt såsom riktlinje för en utredning förefaller mig litet riskabelt. Särskilt skulle jag vilja rikta mig mot den mening, som han uttalat och som refererats på sid. 2, där det heter, att staten bör »taga initiativet och ledningen och syftet härav vara att bland de breda lagren av folket ge de mera begåvade och för ett offentligt framträdande lämpade formell skicklighet och världsöversikt, vilket är av vikt vid handhavandet av offentliga värv». Jag skulle nämligen icke vilja fatta en sådan högskola såsom en institution för politiker, som skola uppträda och bliva nationens ledare. Det är en vacker tanke för en ung man, för en entusiast för de demokratiska idealen, men man kan åtminstone tvivla på, huruvida politikerna skulle söka sig till en sådan anstalt. Det är kanske icke studiebegåvningen och icke reflexionen, som är det tongivande i politiken, utan fastmer tilltagsenheten, ihärdigheten och den, som har de kraftigaste armbågarna, under det den, som kanske har ett gott studiehuvud och en god begåvning, icke kommer någonstans i politiken. Jag skulle i en sådan högskola vilja se en anstalt, där begåvat folk, som kanske rent av ville draga sig undan larmet i världen, finge draga sig undan för att söka uppbyggelse och söka möjlighet till att bli överens med sig själva

och med världen. Naturligtvis är det icke uteslutet, att de skulle kunna uppträda och påverka den allmänna meningen.

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

Har jag sålunda svårt för att gå med på de reflexioner, som herr Olsson med avseende på herr Månssons motion gjort, så är jag inte heller belåten med den formulering herr Bergman givit den, däri han bestämt anger anordnandet på enskild väg av ett sådant institut såsom varande föremål för den utredning, som påkräves. Men det skall icke avhålla mig från att likväl ansluta mig till hans reservation såsom en opinionsyttring. Det blir i allt fall i år ingenting annat än en opinionsyttring, enär andra kammaren fattat ståndpunkt i saken. Och det är ju alltid så, att man till en annan gång bör ha något att stödja sig på. Jag tror, att en sådan högskola skulle kunna hava en uppgift och en stor uppgift. Den skulle utgöra bland annat en reaktion mot den tendens till att driva de nuvarande universitetsstudierna, att forcera dem och giva dem karaktär av en seminariebildning, som jag tror i allt högre grad gör sig gällande. Det är en god sida hos den nuvarande tiden, att man har brått vid universiteten, att man icke ligger där alltför länge, men det har den olägenheten med sig, att studierna forceras så, att eftertanken, reflexionen icke har tillräckligt rum. Men det skulle vara en stor sak, en verkligt stor och betydelsefull sak, om nationen kunde giva en fristad åt, låt vara en 30, 40, 50 sådana människor i landet, giva dem en fristad årligen för att med böcker och med handledning under några månader få ferier från kroppsarbetet, så att de kunna inrikta sig på studier och tänkande, utan att tänka på att examen skall avläggas och att de skola ut och skaffa sig sitt levebröd på grund av vad de läst.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord och med den reservation, som ligger i mitt yttrande, få ansluta mig till herr Bergmans reservation.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Ja, jag skall icke ingå i någon polemik med den förra ärade talaren beträffande statsutskottets ställning i folkbildningsfrågorna. Vad jag påpekade var, att det är icke blott mina krav i detta ärende, utan alla folkbildningskrav, vare sig de komma från Kungl. Maj:t eller från andra motionärer eller från mig, som konsekvent blivit i denna kammare avslagna. Det är det jag skall be att få erinra om.

Går jag så över till själva frågan, så vill jag fästa herr Pers' uppmärksamhet på, att hela hans motivering för hans biträdande av herr Bergmans reservation, den har jag skrivit såsom motivering för mitt förslag. Alla de synpunkter, som herr Pers framlade, kan han läsa, om han får tid någon gång, på sidorna 8 och 9 i detta häfte. Synpunkterna för den politiska högskola, som herr Månsson vill ha, har jag kompletterat med alla de synpunkter beträffande begåvade kroppsarbetare och deras behov att få fördjupa sig i vissa ämnen, som herr Pers framlade. Jag kunde icke i herr Pers' yttrande finna något, som jag icke tänkt på, när jag skrev

Ang. anordnande av en fri högskola för kroppsarbetare. (Forts.)

mitt utlåtande, Vad herr Pers anmärkt beträffande Vadstena, finnes också i den reservation, som herr Pers icke vill ansluta sig till. I slutet på sid. 8 och i början av sid. 9 har jag påpekat, att Vadstena säkerligen icke är den lämpliga platsen, ehuru jag icke ville motsätta mig, att den blivande undersökningen även toge under övervägande, om Vadstena skulle vara en lämplig plats. Jag har sällan befunnit mig så väl överens med någon talare i denna kammare beträffande intensioner och synpunkter, som jag till min stora glädje konstaterat, att jag är överens med herr Pers i denna fråga.

Nu hade herr Pers åtskilliga invändningar, som han ej närmare motiverade och som ginge i samma riktning som mina invändningar beträffande den andra reservationen. Bland dem finns väl också från en gammal statsutskottsledamot, invändningen att det icke är så lämpligt att skriva om en utredning angående ett enskilt företag. Således: den andra reservationen, som herr Pers yrkade bifall till, är fullkomligt oformlig. Det är ofrånkomligt. Då vidare i det utskottsutlåtande, jag skrivit, alla herr Pers synpunkter hava kommit fram och av mig biträtts, ber jag få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Bergman och M. Petterson vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att första kammaren skulle biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utvidgning och förbättring av Grytans artilleriskjutfält, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o) i samma lag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Genom en den 28 februari 1919 dagtecknad proposition, nr 269, vilken blivit hänvisad till första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

1) lag med vissa bestämelser mot illojal konkurrens; samt
2) lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en med anledning av densamma av herr *Tengdahl* inom andra kammaren väckt motion, nr 361.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte i anledning av sagda proposition för sin del antaga lagar i förevarande ämnen, så lydande som utlåtandet visade;

2) att herr Tengdahls motion måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerman: Herr greve och talman, mina herrar! I avseende på föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 30 hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen först föredragas, det under 1:o) intagna, där så erfordras, paragrafvis, med promulgationsstadgande samt ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. *Lagförslag med bestämmelser mot illojal konkurrens.*

1 §.

Denna paragraf lydde:

I näringsverksamhet anställd person, som under den tid, tjänstavtalet är gällande, i avsikt att bereda sig eller annan fördel eller att göra skada, obehörigen använder sig av eller yppar fabrikationssätt, anordning, affärsförhållande eller annat, varom han under samma tid erhållit kännedom och som han vet utgöra en arbetsgivarens yrkeshemlighet, straffes med böter från och med fem till och med tvåtusen

Lagförslag med bestämmelser mot illojal konkurrens. (Forts.)

kronor eller med fängelse från och med en månad till och med ett år; ersätte ock uppkommen skada.

Lag samma vare, om någon i annat fall, i avsikt varom ovan förmäles, obehörigen använder sig av eller giver annan del av ritning, mönster, modell, schablon eller dylik teknisk förebild, som han för utförande av arbete eller eljest för affärsändamål fått sig anförtrodd.

Herr Alkman: Jag har en fråga att framställa till utskottet angående den räckvidd som denna lag kan komma att få. I 7 § står: »Med näringsverksamhet förstås i denna lag varje huvudsakligen på ekonomisk vinst för dess utövare riktad yrkesmässig verksamhet». Det är den gamla kända definitionen på näringsverksamhet, men jag undrar, om det icke finnes vissa fall, som i viss mån ligga utanför denna definition, men på vilka lagen ändå borde vara tillämplig. Här finnas ju en del företag t. ex. bolag, som redan i sina bolagsordningar angiva, att den huvudsakliga meningen med deras verksamhet *icke* är att förskaffa sig ekonomisk vinst — företag med begränsad vinstutdelning, som dock utöva ekonomisk verksamhet och ha ekonomiska intressen. Skola den sortens företag verkligen sakna det skydd mot illojal konkurrens, som denna lag avser att giva? Jag har förgäves i kommittébetänkandet, i den kungl. propositionen och i utskottets betänkande försökt att få klarhet om huru man tänker sig detta, och jag skulle önska få en förklaring, huru därmed förhåller sig. Önskligt vore utan tvivel, att icke i fråga om sådana företag en illojal konkurrens skulle vara straffri.

Herr Åkerman: Det har framställts en direkt förfrågan om tolkningen av lagförslaget i en viss punkt, och då torde kanske det tillkomma mig att å utskottets vägnar i första hand giva svar därpå, eftersom ingen av regeringsmedlemmarna är här tillstädes. Nu är det tydligt, att meningen varit, att man velat med lagstiftningen skydda endast rena affärsföretag, d. v. s. endast sådana, som, såsom det står i 7 §, äro huvudsakligen riktade på ekonomisk vinst. Däremot vill man icke sträcka skyddet till företag med mera ideella syften. Man har så mycket mera anledning att hålla denna lagstiftning inom denna mera snäva ram, som det är fråga om en ny lagstiftning och man har ansett sig böra gå försiktigt fram.

Herr Alkman: Ja, jag vet verkligen icke, om jag skall vara tillfredsställd med det svar, som från utskottet nu lämnats. Det vore väl ändå olämpligt, om sistnämnda slags företag skulle vara alldeles uteslutna i detta avseende. Det är ju närmare fråga om att skydda rena affärsförhållanden ifrån obehörig och illojal konkurrens. Men här kan man ju ha sådana affärsföretag, som visserligen icke i *huvudsak* äro inriktade på ekonomisk vinst, men för vilka det naturligtvis är av vital betydelse, att de över huvud

taget kunna existera, och i fråga om vilka det även för samhället är av betydelse, att de icke genom en illojal konkurrens, genom mutor och bestickning, kunna bli urståndsatta att äga bestånd. Nog förefaller det mig som en verklig brist i lagen, om det förhåller sig så, som utskottets ärade vice ordförande sade, att illojala människor skulle få förfara med sådana företag alldeles hur som helst i sådana förhållanden, som denna lag eljest avser att skydda. Jag vill icke göra något yrkande, men nog förefaller det mig, som om därest det förhåller sig så, som den föregående talaren sade, det vore en avgjord brist i lagen, att den är sålunda begränsad.

Lagförslag med bestämmelser mot illojal konkurrens. (Forts.)

Jag hade ett ögonblick tänkt mig, att det måhända vore bäst att yrka på, att ordet »huvudsakligen» skulle utgå, men jag är icke säker på, att det yrkandet leder till det resultat, som jag vill att det skall göra. Jag är sålunda förhindrad att göra något yrkande, men jag beklagar, att lagen blivit så avfattad, att den kan tolkas på det sätt, att exempelvis mutor och bestickning bli straffria, när det gäller sådana affärsföretag, som dem jag talat om.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna paragraf.

Övriga delar av utskottets ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställanden.

Förklarades besvarade genom kammarens beslut rörande lagförslagen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets memorial nr 31, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m.

I utlåtande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts propostion, nr 118, med förslag till lag om fri rättegång samt till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken ävensom en i ämnet väckt motion hade första lagutskottet som avgav yttrande allenast över förstnämnda lagförslag, hemställt 1:o) att riksdagen måtte antaga ifrågavarande förslag, samt 2:o) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1:o) hemställt.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första

Sammanjämknings-förslag ang. lag om fri rättegång m. m.

kammaren godkänt en vid utlåtandet av herr Gezelius m. fl. fogad reservation, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

De skiljaktigheter i sak, som sålunda förelågo mellan kamrarnas beslut, avsågo

1) frågan om den ekonomiska ställning, vari part skulle befinna sig för att kunna komma i åtnjutande av fri rättegång (1, 7, 10 och 13 §§);

2) frågan, i vilken utsträckning förmånen av fri rättegång skulle beviljas i brottmål (1 §);

3) frågan, huruvida som villkor för rätt att erhålla fri rättegång borde uppställas den fordran, att parts talan ej finge vara uppenbart ogrundad, det vill med andra ord säga, huruvida beviljandet av fri rättegång borde föregås av en särskild förprövning i sådant avseende (1 §);

4) frågan om den omfattning, i vilken part, som beviljats fri rättegång, finge njuta ersättning för vittnesinkallelser (2 §, jfrd med 6 §);

5) frågan om biträdets kvalifikationer (5 §);

6) frågan, huruvida part, som beviljats fri rättegång, jämväl borde åtnjuta förmånen av fri verkställighet (12 §); samt

7) frågan om den tid, inom vilken kronans talan skulle väckas, för att part, som åtnjutit fri rättegång, skulle kunna förpliktas ersätta statsverket kostnad, varifrån han varit befriad (13 §).

Med anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av de skiljaktigheter, som förefunnos mellan kamrarnas beslut; och hade utskottet i nu föredragna memorial på angivna grunder hemställt, att kamrarna, med fråträdande i de uti memorialet angivna fall av förut fattade beslut, måtte antaga lag om fri rättegång av den lydelse memorialet utvisade.

Reservationer hade anmälts av, utom andra,

1) herrar *Gezelius* och *Rogberg*, greve *Spens* samt herrar *Fagerlin* och *J. Carlsson;*

2) herr *Edward Larson.*

Herr Åkerman: Herr talman! Jag skall tillåta mig att fästa uppmärksamheten på, att det har insmugit sig ett tryckfel på sid. 4, som jag kanske bör anmärka. I 4 § andra raden har orddelen «förmögen» fallit bort. Det står att det skall lämnas uppgift å sökandens »hetsvillkor», vilket skall vara »förmögenhetsvillkor». Det är ju en liten malör på tryckeriet, som inträffat, men det är kanske i sin ordning, att detta påpekas, så att det blir rättat vid kammarbehandlingen.

Medan jag har ordet, skall jag också be att få göra en vördsam hemställan till regeringen, under förutsättning, att detta lagförslag blir bifallet i båda kamrarna. Denna min hemställan avser 6 §. Det står där, att delgivning skall ske på föranstaltande av rätten eller dess ordförande. Och vidare får man ju i 17 § veta,

att närmare föreskrifter härom skola utfärdas framdeles. Jag skulle då vilja be, att regeringen vid utfärdandet av dessa föreskrifter försökte att i görligaste mån för domaren förenkla ifrågavarande göromål. I sakkunnigebetänkandet har på sid. 54 gjorts en antydan om huru de sakkunnige tänkt sig, att detta skulle tillgå men det vill jag då säga, att så får icke saken ordnas, utan bör rätten eller dess ordförande anses ha gjort allt vad på dem ankommer, då de till vederbörande verkställighetsmyndighet givit order om delgivningens verkställande.

Sammanjämknings-förslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

Herr Rogberg: Herr talman! Mot vad herr Åkerman nyss yttrade har jag ingenting att invända. Jag anhåller endast att få säga några ord i själva huvudsaken.

Det är i sju punkter, som kamrarna fattat olika beslut. Utav dessa punkter äro fem av mindre betydelse. I dessa fem punkter har utskottet föreslagit: I avseende på två, en sammanjämkning, som kan synas tillfredsställande; i avseende på två, har utskottet hemställt, att andra kammaren måtte biträda första kammarens beslut, och i avseende å en, att första kammaren måtte biträda andra kammarens beslut. Sålunda kan man säga, att i dessa punkter föreligger en sammanjämkning utav en i det hela lämplig art. Det återstår då två punkter, men dessa äro också de båda huvudpunkterna i lagförslaget, nämligen punkterna angående förprövningen och angående rättegångsbiträden.

I avseende på förprövningen beslöt ju som bekant denna kammare, att den skulle införas i lagen, och kammaren fattade tillika beslut angående sättet för förprövningens verkställande, eller att den skulle ske genom en på visst sätt utsedd nämnd, medan medkammaren beslöt, att ingen förprövning skulle förekomma. Med avseende på rättegångsbiträdena hava båda kamrarna förklarat, att sådana skola utses av rätten eller dess ordförande, men kamrarna hava fattat olika beslut, så till vida, som denna kammare ansett, att vid förordnande av rättegångsbiträde rätten eller dess ordförande bör åtnjuta ett större mått av frihet, medan medkammaren har fattat beslut i överenstämmelse med den kungl. propositionen, vilket innebär en större bundenhet vid den fattige partens förslag i visst fall, nämligen då han till biträde föreslagit en person, som fullgjort vad som erfordras för att i domarämbete brukas och tillika yrkesmässigt utövar advokatverksamhet.

Man kunde nu anse, att en sammanjämkning i dessa två viktiga punkter lämpligen kunde gå på den linjen, att förprövningen bibehölles, men överlämnades icke till en på visst sätt utsedd delegation, såsom denna kammare beslutit, utan till rätten, såsom de sakkunniga en gång föreslagit, och att i fråga om rättegångsbiträden en större bundenhet vid partens förslag infördes, än denna kammare ansett lämpligt, men icke en så stor bundenhet, som den medkammaren beslutit. Men utskottets sammanjämkningsförslag går i annan riktning. Utskottet förklarar, att förprövning icke bör ifrågakomma, och har beträffande rättegångsbiträde egentligen

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

endast omskrivit och förtydligat den av andra kammaren antagna lydelsen av vederbörande paragraf utan att i sak införa någon nämnvärd ändring i densamma. Nu torde ingen vilja sätta i fråga, att sammanjämkningen skall ses bara från synpunkten av vad den ena kammaren ger och den andra kammaren får, utan synpunkten bör då det gäller en lag framför allt vara, att sammanjämkningen tillfredsställer rättsmedvetandet och emottages med gillande av den allmänhet, som sedan skall lyda lagen. Det är knappast troligt, att en lag, i vilken förprövning uteslutits, en lag, vilken icke utsållar de uppenbart oberättigade fallen — det är knappast troligt, säger jag — att en sådan lag kan anses tillfredsställa rättsmedvetandet, och den torde knappast bli väl mottagen av allmänheten. Det förefaller, som om utskottet vid denna lag endast tänkt sig det fall, att här står å ena sidan den fattiga parten mot den rika, men i verkligheten torde det vanliga fallet bli, att den fattige parten kommer att stå emot en sådan part, som lever i anspråkslösa villkor och kanske endast med svårighet håller fattigdomen från sin egen dörr. Då kan det ju icke alltid anses tillfredsställande, att den fattige parten hjälpes med förmåner, vilka man kan finna hans motpart vara berättigad att i lika mån erhålla, ehuru han icke erhåller dem. Jag tillåter mig påpeka, att utskottet i avseende å det lagförslag, som närmast följer å uppropslistan, nämligen angående rättegångsbiträde åt häktad, hemställt, att där statsverket genom förordnande av en akademiskt utbildad advokat skulle bli oskäligt betungat, annan lämplig person i hans ställe borde förordnas. Denna bestämmelse är otvivelaktigt lämplig. Man kan då fråga sig, varför icke densamma har införts jämväl i fråga om lagen om fri rättegång. Ett mål angående häktad är sannerligen av större betydelse för den häktade än själva saken eller själva rättsanspråket kan vara i en civil sak, där en fattig part för talan, men svar får man icke.

Det är tydligt, att alla önska framgång åt den tanke, som ligger däri, att den fattige skall erhålla en effektiv hjälp vid sina rättegångars utförande, men det sammanjämkningsförslag, som utskottet kommit med, är enligt min uppfattning icke tillfredsställande. Då ett nytt, mera rättvist avvägt förslag utan svårighet torde kunna erhållas till en kommande riksdag och då den fattige, sådana som förhållandena nu äro, icke är utesluten från processuella förmåner redan nu, så vågar jag, herr talman, hemställa, att kammaren behagade avslå det föreliggande sammanjämkningsförslaget.

Greve Spens: Herr talman, mina herrar! Även jag har antecknat mig som reservant vid det föreliggande sammanjämkningsförslaget. Inom utskottet har jag emellertid intagit en annan ställning än mina partikamrater inom denna kammare. Från början hade jag ställt mig avvisande mot de i herr Rogbergs motion föreslagna kommunala nämnderna, och då jag vid ärendets behandling här i kammaren för några dagar sedan ansåg mig böra rösta

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

för förslaget därom, så berodde det på, att det stod klart för mig, att dessa nämnder ej skulle upptagas i det sammanjämkningsförslag, som bleve en följd av kamrarnas skiljaktiga beslut. Och så har ju ej heller skett. Jag har även varit böjd för att antaga ett kompromissförslag, som inom utskottet framlades, innan ärendet kom till kamrarna, men detta kompromissförslag antogs ej. Man hoppades då, att utskottet skulle, när ärendet kom tillbaka från kamrarna, kunna ena sig om kompromissförslaget såsom sammanjämkningsförslag, men så blev ej fallet. Det nu föreliggande sammanjämkningsförslaget innehåller i ett par punkter försämringar av nämnda kompromissförslag, nämligen i 2 och 5 §§, men jag anser dock för min del, att dessa försämringar ej äro så väsentliga, att hela lagförslaget för den skull bör falla. Riksdagen har en gång skrivit och begärt ett lagförslag om fri rättegång; och det har inom utskottet visat sig omöjligt att föreslå en fullständig förprövning av parts rätt att erhålla fri rättegång, utan att domaren eller rätten ansetts utsätta sig för parts misstanke om att vara partisk. För min del tror jag dock, att det ej vore farligt i detta hänseende att åt domaren överlämna en så enkel prövning som huruvida parts talan vore uppenbart ogrundad och ohemul, och jag har inom utskottet ansett en sådan förprövning av domaren vara långt att föredraga framför en förprövning genom kommunal nämnd eller länsstyrelse. Jag anser även, att den kungl. proposition om inrättande av rättshjälpskontor, som nu ligger hos statsutskottet i avbidan på detta lagförslags antagande eller förkastande, är värt att bifallas, men om nu denna lag om fri rättegång skulle falla, så kan det vara fara värt, att även frågan om anordnande av rättshjälpskontor faller. Om rättshjälpskontoren komma till stånd, skulle man där enligt min mening kunna få en ganska god förprövning. Dessa föreslagna rättshjälpskontor äro emellertid icke obligatoriska, utan de skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag så småningom inrättas genom försorg av landstingen och städer, som ej deltaga i landsting, men med statsbidrag. Det kan sålunda dröja ganska länge, innan rättshjälpskontor bliva allmänt inrättade. Vid alla dessa förhållanden, herr talman, anser jag mig böra rösta för utskottets sammanjämkningsförslag.

Herr Klefbeck: Herr talman, jag får för min del säga, att den princip, som herr Rogberg framställde såsom normgivande för en sammanjämkning, föreföll mig vara synnerligen märkvärdig. En sammanjämkning skulle ej ha till uppgift att försöka medla mellan de olika kamrarnes ståndpunkter, där den ena kammaren finge giva på ett ställe och den andra kammaren taga och tvärtom, utan man skulle taga en lag, som tillfredsställde rättsmedvetandet. Men det gäller just att få fram den lag, som skall tillfredsställa rättsmedvetandet, och då får man väl taga hänsyn till att det finnes en viss rättsuppfattning både i den första och i den andra kammaren, och att då dessa meningar gå i sär, det ej finnes någon

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

möjlighet att få ett samfällt uttryck härför på annat sätt än genom att låta de olika meningarna mötas. Jag tror, att det är alldeles omöjligt att uppehålla en sådan uppfattning, att det nödvändigt skall vara den första kammarens mening om vad som tillfredsställer rättsmedvetandet, för vilken den andra utan vidare i alla viktiga punkter skall ha att böja sig, utan i sammanjämkningens natur ligger, såvitt jag begriper, att vardera kammaren delvis får gå ifrån sin ståndpunkt.

Den sak, som den förste ärade talaren höll strängast på var den s. k. förprövningen, som utskottat har släppt i sitt förslag. Jag vill då säga, att detta förslag om att genom kommunala nämnder anställa förprövning har blivit så pass kritiserat, att det knappt kan på allvar vidhållas, att någon sådan institution är möjlig att uppehålla eller åstadkomma. Det har påvisats, och det även av en mycket framstående högerman inom andra kammaren, att sådana nämnder på många ställen icke komme att besitta nödig juridisk kompetens. Det har påvisats en mängd praktiska svårigheter, som med detta förfarande vore förenade, men likväl vill man låta alltsammans bero på om den där förprövningen genom kommunala nämnder skall bli intagen i lagen eller ej. Det förefaller ock — och det framhölls redan första gången vi diskuterade saken —, som om den stora tanke, som ligger bakom förslaget, och åt vilken herr Rogberg också gav sitt erkännande, den nämligen, att den fattige skulle under lika villkor som den mera förmögne kunna få sin rätt med en bestämmelse om förprövning blir en inbillning bara.

Det finns två andra punkter, som från vår synpunkt sett äro mycket, mycket motbjudande — om jag nu förbigår vad som i utskottets utlåtande talas om verkställighetsmöjligheterna. Den ena punkten är den, som sammanhänger med bestämmelsen om vittnens inkallelse. Där har första kammaren fått sin önskan framförd, då det föreslås, att blott sådana vittnen skola få inkallas, vilkas hörande rätten prövar för målets utredning erforderligt. Där har man sålunda på en bakväg fått in en viss slags förprövning; och det ligger i denna bestämmelse för en underrätt en mycket stark frestelse att inskränka inkallandet av vittnen så långt som möjligt för den fattigare parten. Han blir även därigenom sämre ställd än den mera förmögne, som har obeskuren möjlighet att inkalla så många vittnen han vill. — Den andra punkten är den, som möter oss i 1 § om fattigdomsgraden, där efter första kammarens mening det har blivit infört, att fri rättegång blott skulle få påkallas av den, som saknar *nödiga medel* för sitt eget uppehälle och för fullgörande av underhållsskyldighet. Det synes oss vara en alltför stark begränsning av möjligheten för en mindre bemedlad människa att få tillgång till fri rättegång.

Jag borde helt naturligt från våra utgångspunkter yrka avslag å utskottets hemställan i förhoppning om att snart få ett mycket mera tillfredsställande förslag genomfört, och jag vet, att i andra kammaren åtminstone från några av våra partikamrater kommer ett

sådant yrkande att framställas, men i allmänhet ligger det mig emot att så där sätta allt på ett kort, och då man ändå kan få ett något så när tillfredsställande förslag, så vill jag bidraga till detsammas genomförande. Och jag kommer därför ej att yrka något annat än bifall till utskottets förslag.

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

Jag vill blott tillägga, att jag ej förstår, hur det är möjligt att komma med yrkande om avslag, när såsom vi alla veta och såsom framhölls vid första behandlingen av ärendet, detta förslag tillkommit genom en riksdagens egen begäran för att tillmötesgå det krav, som från andra kammarens och vänsterns sida framställdes om ersättning för vad de uppoffrade, när de gingo med på genomförande av den s. k. summa revisibilis. Det förefaller mig underligt, om denna kammare ena året går med på att uttala sig för ett sådant här förslag och så en annan gång vågar sig på att förkasta detsamma, även när det framträder i en så ytterligt moderat form, som det på vårt bord lagda sammanjämkningsförslaget verkligen gör.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Alexanderson: Herr talman! Den förste ärade talaren gjorde gällande, att sammanjämkningsförslaget går väl långt från första kammarens mening därigenom att det ej blott avvisar tanken på att låta förprövning ske genom kommunala nämnder, utan även över huvud avvisar tanken på en egentlig förprövning. Men jag ber att häremot få framhålla, att man under detta ärendes tidigare behandling på mycket skilda håll varit ense om att en förprövning i egentlig mening, lagd i domstolens hand, vore olämplig. Ej minst från ledamöter av högern inom utskottet har denna uppfattning med styrka gjorts gällande, och den har ju varit en anledning såväl till den motion som herr Rogberg framlagt, som ock till den ståndpunkt, som herr Hederstierna intagit i sin reservation. När man haft en sådan motvilja emot att låta domstolen själv omhänderhava en dylik förprövning har man särskilt åberopat ett yttrande i ärendet av Svea hovrätt, där denna tanke med mycken skärpa avvisats. Det har nog vid sådant förhållande ej varit möjligt, så snart man finner sig böra avvisa tanken att anförtro förprövningen vare sig åt den kommunala nämnden eller åt Kungl. Maj:ts befallningshavande, att komma fram till annat resultat, än att det överhuvud ej bör bli någon förprövning. I själva verket har också mångas mening varit just den, att om man ej kunde finna någon annan myndighet än domstolen, det vore det bästa att det ej bleve någon förprövning alls. Bland den ärade talarens meningsfränder har den tanken kommit till uttyck vid flerfaldiga tillfällen: *framför allt icke en förprövning av rätten!* Jag tror således ej, att man kan förebrå sammanjämkningsförslaget, att det här skulle ha så att säga givit andra kammaren rätt i två olika punkter, utan det är i själva verket en och samma punkt det gäller.

Greve Spens nämnde, att han för sin del skulle varit benägen

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

för att låta domstolen avvisa en begäran om fri rättegång åtminstone i sådana fall, där talan är alldeles uppenbart ogrundad eller orimlig. Jag kan emellertid ej förstå annat, än att lagförslaget, sådant det här föreligger till kamrarnas antagande, just innebär detta, ty det heter i 1 §, att domstolen »*må*» bevilja fri rättegång under förutsättning av medellöshet o. s. v. I detta »må» ligger naturligtvis en antydan att det icke är nödvändigt att bevilja förmån i varje fall. Det ligger däri just en anvisning till domstolen, att den äger avvisa uppenbart orimliga och ogrundade rättegångar. Man har ej velat giva denna befogenhet ett mera direkt uttryck i lagen, ty man har befarat, att saken då skulle för parten och domstolen framstå så, att en egentlig prövning alltid borde äga rum, huruvida partens talan vore tillräckligt välgrundad för att erhålla fri rättegång eller ej. Det är nyansering som här föreligger, men ej en absolut motsättning.

Greve Spens gjorde vidare gällande, att sammanjämkningsförslaget i sitt nuvarande skick skulle vara sämre än det sammanjämkningsförslag, som tidigare påtänkts. Det kan ju ej spela någon alltför stor roll, eftersom kammaren ej varit i tillfälle att se detta tidigare sammanjämkningsförslag; men jag måste för min del hävda, att med avseende å t. ex. 2 § det i varje fall ej är förhållandet, att det nu framlagda sammanjämkningsförslaget går *längre från första kammarens uttalade mening* än det tidigare ifrågasatta utan det har snarare i någon mån skärpt fordringarna mot parten i jämförelse med det tidigare sammanjämkningsförslaget.

Den sist ärade talaren gjorde gällande, att egentligen vore lagförslaget i det skick det fått i detta sammanjämkningsförslag, så pass litet tilltalande, att det funnes skäl från hans ståndpunkt att yrka avslag på detsamma; och han meddelade den upplysningen, att denna hans uppfattning delades av vissa hans meningsfränder i andra kammaren. För min del tillåter jag mig uttala den meningen, att om vi få en lag sådan som detta sammanjämkningsförslag innehåller, så borde man kunna vara synnerligen väl tillfreds, och att de meningsskiljaktigheter, som funnits, ha blivit utjämnade på ett sätt, som borde kunna tillfredsställa å ömse sidor. Och jag tror, att det är huvudsakligen missförstånd, på vilka man bygger, då man från denne talares meningsfränders sida gör gällande, att här skulle fattas så mycket i en fullt tillfredsställande lag om fri rättegång. Jag vill till de upplysningar, han gav angående sinnesstämningen hos några av hans meningsfränder i andra kammaren, foga den upplysningen, att medlemmar av andra kammarens socialdemokratiska parti *inom lagutskottet*, som naturligtvis vida mer än det övriga ha varit i tillfälle att verkligen syna förslaget i sömmarne och besinna sig på vad det innehåller, icke alls dela nämnda uppfattning, utan enligt vad de sagt mig, önska förslagets framgång.

Jag ber, herr talman, att varmt få vädja till kammaren att — med hänsyn till såväl förslagets innehåll som ock de omstän-

digheter, som enligt vad ärendets tidigare debatterande erinrades äro förknippade med denna reformfråga — bifalla det nu föredragna sammanjämkningsförslaget. Att elva av lagutskottets medlemmar stå som reservanter betyder såsom kammarens ledamöter kanske under hand ha inhämtat, visserligen ej att något avsevärt antal bland dessa elva skulle ha någon annan önskan, än att sammanjämkningsförslaget verkligen blir av kamrarne gillat och godkänt.

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

Herr Gezelius: Jag har låtit anteckna mig som reservant vid det föreliggande memorialet. I enlighet med den uppfattning, som jag inom utskottet gjort gällande, ansluter jag mig till herr Rogbergs yrkande om avslag å utskottets hemställan. Med några ord ber jag att få motivera detta mitt yrkande. Jag anser icke, att lagförslaget sådant som det här föreligger skulle tillfredsställande tillgodose det syfte, lagen avser att gagna. Enligt det föreliggande förslaget är förprövning helt utesluten i 1 §. Det har sagts av en talare, att den i själva verket finnes, att det vid lagens tillämpning skulle åligga domaren eller rätten att ingå i en förprövning, som uteslöte flagranta fall av missbruk av fri rättegång. Jag måste säga, att den tolkningen av lagförslaget är för mig ny, och är den riktig, så synes det mig, att avfattningen är mycket litet tillfredsställande. Är det verkligen meningen, att man skall giva en sådan befogenhet bör man på ett tillnärmelsevis klart sätt uttrycka det i lagen. Varför skulle man tveka att uttryckligen angiva det syfte, som man därvidlag haft. En rätt till en utsållning av vissa fall, borde synes det mig, vara förtjänt av att uttryckligen anges i lagen även från den synpunkten, att ju oklarare lagen i detta avseende är, desto mera ger den plats för misstankar om godtycke.

Vad jag väsentligen riktar mig mot i det föreliggande sammanjämkningsförslaget är emellertid, att sammanställning av 1 § och 5 §, såsom de i utskottets förslag avfattats, enligt min tolkning av förslaget helt utesluter den möjlighet till en prövning, som jag trott, att man åtminstone i viss mån skulle kunnat få en tämligen allmän anslutning till. Departementschefen angav såsom sin uppfattning, att man borde fasthålla vid att i de fall, i vilka det var av någon väsentligare betydelse, om förmånen av fri rättegång lämnades, nämligen då det gällde förordnande av biträde eller ombud i enlighet med denna lag, var domaren eller domstolen i tillfälle att verkställa en förprövning. För dessa fall föreligger enligt förslaget en prövningsrätt. Jag tror nu inte, att den uppfattningen står sig i tillämpningen. Min erfarenhet är icke den, att parter i detta sociala läge allra minst, bedöma målen ordentligt som partsprocesser eller processer, där ombud äro erforderliga. I massor av rättegångar, som mycket väl skulle kunna utföras av huvudmännen själva, äro de representerade genom ombud, och i andra, där de alldeles påtagligt icke kunna reda sig själva eller tillvarataga sin rätt, uppträda de utan biträde. Så kommer det

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

att gå i dessa fall i ännu högre grad, om det är meningen att verkställa förprövningen genom att förhindra en part, som får fria rättegångsförmåner i övrigt, att få biträde till hjälp. Och detta är sannerligen icke ägnat att tillgodose rättssamhällets och medborgarnas intressen på ett tillfredsställande sätt.

Nu har man genom detta sammanjämkningsförslag med uteslutande av klart medgiven förprövning bundit domaren och domstolen vid förordnandet av rättegångsbiträde på sådant sätt, att man kommer att i ett otal fall motverka vad man i själva verket skulle vilja gagna. Jag tvekar inte att säga, att med en bestämmelse, som i så bestämd form binder domstolen vid val av ombud och vid godkännande av förslag från en parts sida, så kommer det att bli alltför vanligt, att dessa parter komma att bli på ett otillfredsställande sätt tillgodosedda. Och det är inte endast de, som bli på ett otillfredsställande sätt tillgodosedda, utan rättskänslan, rättsmedvetandet, domstolens och rättsordningens auktoritet komma att lida därav. Jag är förvissad om, att det nyssnämnda arrangemanget uti en massa fall kommer att på ett stötande sätt kränka andra medborgares berättigade intresse av åtnjutande av rättsskydd, medborgares, som stå i den ställningen även ekonomiskt, att staten är skyldig att tillgodose deras intresse i lika mån som deras, vilka genom denna lag skulle komma att sorteras i en särskild ekonomisk klass.

Med den uppfattningen kan jag inte med min röst bidraga till förslagets genomförande, och jag finner mig tåligt uti den dom, som herr Klefbeck här uttalade över dem, som äro motståndare till förslaget. Jag kan ju gärna säga, att jag knappast blev så förvånad. Det stöter inte herr Klefbeck att utdöma en annans åsikt, icke ens då han, såsom i här föreliggande fall, omedelbart dessförinnan förklarade, att i själva verket vore han själv mest fallen för att avslå förslaget. Det borde inte ha varit så svårt att då även för andras del draga den slutsatsen, att om man också varit med om den skrivelse, som i sammanhang med lagen angående fullföljd av talan avläts, till förmån för ett lagförslag angående fri rättegång, man därför icke borde dömas alltför strängt, om man inte godtar vilket förslag som helst på detta område. I varje fall gäller den friheten herr Klefbeck själv, och jag tar den för min egen del, även om han icke vill medgiva det.

Jag är övertygad om att den anmärkning, som här riktats mot 2 § av herr Klefbeck, inte heller har fog för sig. Man har antytt, att om lagen faller i år, kommer även den bestämmelsen att få skärpt innehåll. Ingen, som verkligen har förutsättningar att bedöma räckvidden av 2 §, kan slunga fram det påståendet, att genom den avfattning denna paragraf har erhållit man i själva verket gjort en klasslag, som ställer den fattige uti en sämre ställning än den förmögne. Domstolen är för det ena fallet lika väl som för det andra skyldig att se till, att rättegångar icke belastas med vittnesmål, som äro saken ovidkommande. Här gäller det endast att få någon säkerhet för att inte utan fog kostnader

och besvär åstadkommas för inkallelse av vittnen, vilkas hörande icke är relevant för målet.

Sammanjämkningsförslag ang. lag om fri rättegång m. m. (Forts.)

Jag började, herr greve och talman, med tillkännagivande, att jag komme att ansluta mig till herr Rogbergs yrkande. Jag slutar också med att förena mig i hans avslagsyrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att rörande nu föredragna memorial yrkats *dels* att vad utskottet hemställt skulle bifallas med iakttagande att i 4 § en vid tryckningen bortfallen del av ordet »förmögenhetsvillkor» återinsattes, *dels och* att vad utskottet hemställt skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets memorial nr 32, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m. ävensom en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner rörande vissa med skatteköp av kronojord sammanhängande förhållanden.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom andra kammaren väckta, till lagutskotts behandling hänvisade motioner, nr 120, av herr *Hansson* i Rättvik, nr 183, av samme motionär, och nr 241, av densamme ävensom herr *Karlsson* i Sandviken, i vilka motioner framställts vissa yrkanden rörande med skatteköp av kronojord och förvärvandet av åborätt till sådan jord sammanhängande förhållanden.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna grunder hemställt,

A) att riksdagen med föranledande av förevarande motioner, nr 120, 183 och 241 i andra kammaren, måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, *dels ock* för sin del besluta, att tillämpning av sagda bestämmelser, i andra fall än så vitt anginge skatteomföring av krononybyggen, tills vidare icke skulle äga rum; samt

B) att berörda motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Reservationer hade anförts:

A) av herrar *Dahl*, *Hult* och *Svensson* i Kompersmåla, vilka yrkat, *dels* att utskottets hemställan under A) måtte lyda:

»att riksdagen med föranledande av förevarande motioner, nr 120, 183 och 241 i andra kammaren, måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, *dels ock* för sin del besluta, att tillämpning av sagda författningar, i andra fall än så vitt angår skatteomföring av krononybyggen ävensom skatteköp av Tuna bergslags allmänning, tills vidare icke skall äga rum»;

dels ock att motiveringen måtte ändras på i reservationen angivet sätt;

B) av herrar *Östberg* och *Lindström*, vilka yrkat, *dels* att utskottets hemställan under A) måtte lyda:

»att riksdagen med föranledande av förevarande motioner, nr 120, 183 och 241 i andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp»;

dels ock att i överensstämmelse härmed de två första styckena å sid. 15 måtte utgå ur motiveringen;

C) av herrar *Lindblad*, *J. B. Johansson* och *Andersson* i Knäppinge, vilka anfört:

»Då vid med hänsyn till denna frågas allvarliga inverkan på äganderättsförhållandena och kanske vittgående konsekvenser ej finna det lämpligt att på enskilda motionärers framställning nu fatta beslut om vare sig revision eller mer eller mindre långt gående suspension av gällande författningar angående skatteköp, och då även meningarna inom kammarkollegium hava gått i olika riktningar, hava vi ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å motionen.»;

D) av herrar *Jacob Larsson*, *Magnusson* i Kalmar, *Karlsson* i Nynäshamn och *Johansson* i Vittinge, mot viss del av motiveringen.

Herr Dahl: Jämte två medreservanter har jag reserverat mig mot utskottets hemställan under punkt A). Emellertid innebär, som kammaren torde finna, denna reservation icke någon avvikelse i huvudsak, utan syftar endast till ett visst undantag. Vi reservanter äro ense med utskottet därutinnan, att vi anse, att en revision av bestämmelserna för skatteköp bör komma till stånd, och att ävenledes på det att denna revision måtte bli fullt effektiv, d. v. s. att under revisionstiden de nuvarande synnerligen olämpliga bestämmelserna icke fortfarande måtte komma till tillämpning en suspension av dessa bestämmelser bör stadgas. Men vi ha för vår del påyrkat undantag för ett visst skatteköpsärende, nämligen ärendet angående skatteköp av Tuna bergslags allmänning. Detta ärende har tidigare varit föremål för riksdagens behandling, och för ärendets beskaffenhet har, som kammaren torde ha funnit, lämnats en ganska omständlig redogörelse uti kammarkollegii yttrande. Jag och mina medreservanter ha för vår del ansett, att

detta ärende har avancerat så långt, att det näppeligen kan vara överensstämmande vare sig med statens värdighet eller med tillbörlig hänsyn till den enskildes rätt att avklippa ärendets fortsatta behandling. Jag skall be att i korthet få påminna om de viktigare data uti ärendets handläggning.

Om revision av gällande bestämmelser ang. saktteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Redan 1879 medgav Kungl. Maj:t uti resolution den 30 maj ägarna utav Tunabergs kopparverk rätt att få köpa under skatte denna Tuna bergslags allmänning i enlighet med bestämmelserna uti kungl. kungörelselsen den 4 februari 1811. Denna kungörelse stadgar som grund för skatteköp av rekognitionsskogar bland annat, att skatteköpeskillingen skall beräknas till 6 gånger kronoräntan. I enlighet med denna resolution skedde så småningen skatteläggning, och i utslag den 12 oktober 1908 fastställde kammarkollegium denna skattläggning och förklarade därvid tillika, att sedan kopparverkets ägare å vederbörlig ort inbetalat stadgade skatteköpeskillingar, kollegium komme att utfärda skattebrev. På framställning av kopparverkets ägare om besked angående skatteköpeskillingens belopp meddelade kollegium i beslut den 26 augusti 1909, att köpeskillingen skulle beräknas till 6 års ränta efter kronovärde till ett sammanlagt belopp av 544 kronor 74 öre, varjämte erinrades, att »vederbörande hade att ställa sig till efterrättelse vad nådiga kungörelsen den 4 februari 1911 samt övriga om användande av de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar därutinnan föreskreve».

Emellertid väckte Nävekvarns bruks aktiebolag, såsom innehavare av denna rätt sedermera rättegång mot kronan angående utfärdande av skattebrev på dessa billiga villkor. Under tiden hade det nämligen satts i fråga, att det skulle göras särskild värdering av hemmanen, och därigenom fördröjdes ärendets behandling. Under det att denna rättegång ännu pågick, uppkom fråga angående förlikning mellan kronan och Nävekvarns bruks aktiebolag och detta resulterade däri, att Kungl. Maj:t föreslog riksdagen 1917 att medgiva Kungl. Maj:t att förlikningsvis träffa uppgörelse med bolaget att mot en köpeskilling av 584,891 kronor 18 öre försälja ifrågavarande rekognitionshemman under skattemannarätt till bolaget.

Första kammaren biföll, men andra kammaren avslog denna proposition, och såvitt man kan finna, såväl av den till jordbruksutskottets utlåtande fogade reservation som av ärendets behandling i övrigt, grundade sig denna andra kammarens ståndpunkt väsentligen därpå, att man ansåg, att de torpares intressen, som äro inrymda på hemmanen, icke blivit vederbörligen tillgodosedda.

Sedermera har värderingen utav hemmanen med skogen ytterligare fortskridit, och ett värderingsintrument finnes bifogat handlingarna.

Nu mena vi reservanter sålunda, att såväl genom Kungl. Maj:ts resolution av 1879 som genom kammarkollegii särskilda beslut såväl 1908 som 1909, Nävekvarns bruks aktiebolag fått

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

sådana utfästelser i avseende å förvärv av skattemannarätten till dessa rekognitionshemman, att det inte kan vara riktigt, att avklippa detta ärendes behandling och hindra den från att föras till slut, och det är därför vi för vår del ansett, att beträffande detta särskilda ärende undantag bör ske.

Emellertid ha vi tillika förmenat, att vid ett så beskaffat slutförande av detta skatteköp likväl sociala synpunkter med nödvändighet kräva, att torparna i så stor utsträckning, som det låter sig göra med hänsyn till skogsvårdssynpunkter, måtte bevaras vid sina lägenheter, och det ha vi ansett bör uttryckligen utsägas i motiveringen och ha därför också yrkat viss ändring uti densamma.

Nu har utskottets majoritet ställt sig på en annan ståndpunkt och icke velat inrymma detta medgivande beträffande Tuna bergslags allmänning. Det torde ju då kunna sägas, att därest man vill befrämja det syfte, vi med vår reservation vilja nå, skulle det ur taktiska synpunkter vara ändamålsenligt, att denna kammare ansluter sig till reservation, som är avgiven av herrar Östberg och Lindström. Emellertid anser jag mig för närvarande, herr talman, böra yrka bifall till den av mig och mina medreservanter avgivna reservationen.

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, beröra de nu ifrågavarande motionerna mycket invecklade juridiskt kamerala spörsmål. Utskottet har icke ansett motionerna i det hela förtjäna avseende, men med anledning av ett yttrande i ärendet av kammarkollegium har utskottet ansett sig böra, delvis vid sidan av motionerna, hemställa om en revision av gällande bestämmelser angående skatteköp. I denna hemställan har utskottet i stort sett varit tämligen enigt. Däremot skilja sig meningarna, när fråga uppstår, huruvida med denna revision av bestämmelserna om skatteköp även bör följa suspenderande av de nuvarande föreskrifterna.

Det är ju i och för sig en mycket ovanlig åtgärd, att riksdagen skulle begära revision av gällande bestämmelser, men på samma gång besluta, att de bestämmelser, som man vill revidera, genast skola upphävas. Det står ju inte i samklang med allmänt förfaringssätt på det rättsliga området. Man bör ju, innan man går till upphävandet av bestämmelserna, avvakta resultatet av den revision, som man begär. Det är därför jag och en annan reservant inom utskottet ansett, att utskottets hemställan bort stanna vid att man i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp.

Vi ha så mycket hellre trott oss kunna stanna därvid, som vi icke ansett, att utskottet haft det materiel till sitt förfogande, som behövs för att avgöra, huruvida nu gällande bestämmelser omedelbart böra suspenderas. Utskottet har endast haft ett utlåtande av kammarkollegium att stödja sig vid, och det är visser-

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

ligen givet, att kammarkollegium är sakkunnig myndighet på hithörande områden, men för att vidtaga en så, om jag så får säga, brysk åtgärd som att sätta gällande bestämmelser ur kraft, på samma gång man begär dessa gällande bestämmelsers revision, borde man dock ha en vidare översikt över ärendet, än som nu stått till buds.

Vi reservanter anse vårt yrkande bäst överensstämma med den lagstiftningspraxis, som hittills ägt rum, och bäst överensstämma också med den varsamhet, som på hithörande områden bör iakttagas, då varken utskottet och säkerligen ej heller kammaren kan överblicka hithörande frågor i hela deras vidd, så mycket mindre som kammarkollegium självt förklarar, att det inte sitter inne med fullständiga upplysningar om nu för handen varande skatteköp. Jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Lindström avgivna reservationen, enligt vilken riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Såsom av det nu föredragna utlåtandet framgår, har det inom utskottet rått åtskilligt delade meningar angående de spörsmål, som framförts genom de tre motioner, vilka utlåtandet behandlar. Och det är ju helt naturligt, ty dessa motioner beröra förhållanden av en ganska, jag kan gärna säga, brännande karaktär. Det har nu yrkats i särskilda reservationer, dels av herr Dahl m. fl., att utskottets hemställan skulle bifallas, dock med den ändring, att från suspension av gällande författningar skulle undantagas frågan om Tuna bergslags allmänning, dels av herr Östberg och hans medreservant, att man skulle begära en revision av gällande författningar angående skatteköp men icke vidtaga åtgärden att tills vidare suspendera tillämpningen av de nuvarande författningarna, dels ock rent avslag. Slutligen ha jag och några andra ledamöter av utskottet, som biträtt utskottets hemställan, anmält reservation mot vissa delar av motiveringen. I vilka hänseenden de övriga utskottsledamöter, som avgivit reservation mot motiveringen, ansett sig ha anledning till anmärkningar, känner jag icke; jag får sålunda svara endast för mig själv.

Jag kommer icke att yrka någon ändring av utskottets motivering, men jag beklagar, att expedierandet av detta ärende måst ske under sådan brådska, att det inte förelegat *tillräcklig tid* att utarbeta ett motförslag till utskottets motivering. Det är särskilt på ett par punkter, som jag inte kan instämma däri.

Först och främst kan jag icke, i likhet med utskottet, så reservationsfritt instämma i vad kammarkollegium anfört beträffande de av motionärerna framställda yrkandena, som här skett, ty detta reservationsfria instämmande i vad kammarkollegium anfört, innebär ett godkännande av en uppfattning, som kommit till synes i kammarkollegii yttrande angående motionen nr 183, däri kammar-

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

kollegium säger, att åborättsinstitutet är ett relikt i vår lagstiftning, som bör så fort som möjligt avvecklas och utplånas. Till en sådan uppfattning kan jag inte ansluta mig. Det är visserligen sant, att man från en sida sett kan betrakta åborättsinstitutet för närvarande såsom ett relikt, men det är ett relikt som i sig innesluter ganska stor livskraft, och det erbjuder självmant en utgångspunkt, varifrån en ny tids utveckling kan anknyta till gammal svensk rättsordning. Efter mitt förmenande kommer ganska snart frågan om ett nytt åborättsinstitut i modernare och mera anpassningsmöjliga former att bli aktuell.

Vidare kan jag icke, i likhet med utskottet, obetingat instämma i ett uttalande av kammarkollegium, som innebär ett hävdande utav den ståndpunkten, att en nyare tids lagstiftning icke skall kunna få retroaktiv verkan med avseende på förhållanden, vilka visserligen vid sin uppkomst stått i överensstämmelse med då gällande lagstiftning, men som inför en senare tids uppfattning måste te sig såsom rättsvidriga och ur social synpunkt kanske rent av skadliga. Jag erkänner, att den allmänna uppfattningen nog ännu överensstämmer med vad kammarkollegium i detta avseende yttrar, men om icke alla tecken bedra, är en ny uppfattning en marche, och det är min bestämda övertygelse, att denna nya uppfattning kommer att mycket snart göra sig gällande i svensk lagstiftning.

Jag skall i detta sammanhang särskilt be att få fästa uppmärksamheten på, att den historik, som kammarkollegium givit över behandlingen utav spörsmålet om skatteköp av Tuna bergslags allmänning, med allt skäl kan tagas såsom ett illustrerande exempel på just sådana bestående rättsförhållanden, som för nutida uppfattning måste te sig som rättsstridiga. Det är inte längre sedan än omkring 10 år tillbaka, som ämbetsmyndigheter på rena allvaret ifrågasatte, att denna allmänning, som har en omfattning av mer än 2,000 tunnland skogsmark, skulle frånhändas kronan för en skatteköpeskilling av mellan 500 och 600 kronor. Av detta exempel är ju alldeles uppenbart, att långt efter det att skatteköpen upphört att ha den ringaste betydelse ur statsekonomisk synpunkt, mycket betydande värden avhänts kronan under form av skatteköp och mot erläggande av en skatteköpeskilling, motsvarande i regel 6 års ränta »efter kronovärdie», sålunda under former, som i realiteten icke varit annat än en ren gåva.

Det är också ur en annan synpunkt rätt intressant att följa utvecklingen av denna fråga om Tuna bergslags allmänning. För två år sedan förelåg här en kungl. proposition, vari hemställdes, att riksdagen skulle godkänna en preliminärt uppgjord överenskommelse mellan kronan och Nävekvarns bruks aktiebolag, enligt vilken det senare skulle mot erläggande av en förlikningsvis bestämd köpeskilling av icke fullt 600,000 kronor förvärva skattemannarätten till allmänningen, och den sista högerregeringens finansminister stod här i denna kammare för två år sedan och förklarade, att om han kunde anta, att genom avslag å denna proposition man

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

skulle kunna vinna bättre och förmånligare villkor för kronan, än förlikningen erbjöd, skulle han vara den förste att tillstyrka ett sådant avslag.

Det var som sagt år 1917. Då pågick en rättegång, väckt av ägarne till Nävekvarns bruk, som vid domstol yrkat att tillerkännas rätt att skattelösa allmänningen mot erläggande av 577 kronor 42 öre för 4 33/64 mtl. Märkvärdigt nog *bifölls* detta yrkande utav häradsrätten, men hovrätten upphävde på formella skäl domen, då den ansåg, att denna fråga icke ankomme på domstols avgörande. Det var efter det att denna hovrättens dom fallit, som Nävekvarns bruk hos regeringen begärde att förlikningsvis få tillösa sig allmänningen efter det värde, vartill den genom en senare uppskattning taxerats, nämligen icke fullt 600,000 kronor. I december 1917 fastställde emellertid högsta domstolen hovrättens dom. Spörsmålet om skattlösningen kunde således icke falla under domstols prövning. Emellertid hade regeringsrätten redan 1912 fastställt ett kammarkollegii utslag, varigenom förordnats om ny skattevärdering och nu inhämtas av handlingarna, att denna allmänning, som, om ingenting annat mellankommit, för några få år sedan hade kunnat frångå kronan mot erläggande av en skatteköpeskilling av 577 kronor 42 öre och om vars avhändande förlikningsvis mot något över en halv miljon kronor Kungl. Maj:t proponerade vid 1917 års riksdag, år 1918 uppskattats till 1,589,304 kronor 68 öre. En reservant inom skattevärderingsnämnden anser, att värdet bör höjas ytterligare till 1,786,347 kronor 68 öre. Av dessa siffror må väl kunna slutas till vilka enorma värden, som under gångna tider och till och med under senare tid hava frångått kronan såsom ren gåva. Det bör därför icke kunna väcka så synnerligen stor förundran, om ett nutida rättsmedvetande kräver, att åt en blivande lagstiftning måste givas en viss retroaktiv verkan, även om man därvid bör framgå med nödig försiktighet.

För att nu återkomma till de reservationer, som fogats vid betänkandet, är jag villig medgiva, att herr Dahl och hans medreservanter ju hava givit ett visst erkännande åt de synpunkter, som varit de ledande för utskottet i dess hemställan, men i betraktande av det läge, vari denna fråga befinner sig, kan jag icke komma ifrån att ett bifall till herr Dahls och hans medreservanters yrkande icke räcker för att vinna det mål, som var syftet med andra kammarens beslut för två år sedan att avslå den då framlagda propositionen. Av kammarkollegii utlåtande framgår nämligen, att därest ärendet även i fortsättningen skall behandlas efter gällande regler för skatteköp, ingen möjlighet finnes att tillgodose de 34 torpares rätt som andra kammaren genom sitt nyssnämnda beslut velat bereda skydd. Har bolaget rättighet att skattelösa allmänningen, har det också otvivelaktigt rätt att få denna inlösen att omfatta även samtliga torp, och kammarkollegium saknar varje laglig grund för att vid ett eventuellt utfärdande av skatteköpebrev från försäljningen undantaga torpen och saknar även varje laglig grund för att vid försäljningen foga sådana vill-

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

kor, att torparnas rätt blir på något sätt tillvaratagen. Genom ett bifall däremot till utskottets hemställan avbrytes förfarandet i enlighet med skatteköpsförfattningarna, och därmed har kronan i sin hand att vid en uppgörelse, som otvivelaktigt då kommer till stånd på överenskommelsens väg, vidtaga sådana dispositioner, att dessa torpares rätt blir behörigen tillgodosedd.

Nu anmärkte herr Dahl, att bolagets rätt att skattelösa allmänningen vore grundad på en kungl. resolution av 1879. Det är alldeles riktigt. Men det är rätt intressant att söka efter anledningen till denna kungl. resolution av 1879. Man kan finna vissa upplysningar därom i ett tjänstememorial av kammaradvokatfiskalen 1915, avgivet med anledning av Nävekvarns bruks då gjorda hemställan om att förlikningsvis få tillösa sig skattemannarätten. Av detta memorial framgår, att därest Tuna bergslags allmänning verkligen varit rekognitionsskog, 1879 års resolution aldrig varit erforderlig. Advokatfiskalsämbetet fäster nämligen uppmärksamheten på att till följd av föreskrifter, utfärdade redan på 1600-talet, sådana verk som Tunabergs kopparverk voro fullständigt fritagna från utgivandet av något slags rekognition, och av tidigare uttalanden, som föregingo utfärdandet av 1879 års resolution, förefaller det också, som om man varit fullt på det klara med att Tuna bergslags allmänning icke var någon rekognitionsskog i den mening, som 1811 års författning och andra, denna författning kompletterande föreskrifter avsågo, ty det har aldrig utgått någon rekognitionsavgift för Tuna bergslags allmänning. Man kan då förstå, att kopparverkets ägare i känslan av en viss osäkerhet, huruvida de verkligen hade rätt eller icke att enligt 1811 års författning tillösa sig skattemannarätten, påkallade ett avgörande genom särskild kungl. resolution. Man kan, liksom kammaradvokatfiskalen gjort, under dessa förhållanden med allt skäl sätta i fråga, och det skedde också för två år sedan vid behandlingen av den då framlagda propositionen, huruvida 1879 års resolution verkligen står i god överensstämmelse med 77 § regeringsformen.

Vad innebär emellertid 1879 års resolution? Såvitt jag förstår ingenting annat, än vad den bokstavligen innehåller, d. v. s. att kopparverket skulle äga rätt att i den ordning, 1811 års kungörelse och övriga hithörande författningar föreskriva, förvärva skattemannarätten. Därmed är efter min mening Tuna bergslags allmänning endast likställd med sådana rekognitionshemman, vilka enligt 1811 års författning kunna skattelösas. Då kan jag icke se, att det föreligger den allra ringasta anledning att nu på grund av 1879 års resolution göra skillnad på Tuna bergslags allmänning och andra rekognitionshemman, vilka till äventyrs ännu icke blivit skattesålda. Jag vill erinra om dessa förhållanden även därför, att de enligt min mening hade bort framhållas och belysas i utskottets motivering, men därom förekommer ingenting.

Jag skulle vidare vilja fästa uppmärksamheten på att kammarkollegium beträffande frågan om bibehållande eller upphävande av 1811 års författning, skärskådat denna fråga ur två synpunkter.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Den ena: är frågan numera av den praktiska betydelse, att någon åtgärd bör vidtagas? Den andra: föreligga redan nu skatteköpsärenden beträffande rekognitionshemman i så framskridet skick, att det kan anses vara obilligt att inhibera vidare åtgärder? Vid den förra synpunkten behöver jag här icke uppehålla mig. Det är den senare, som man i detta fall bör något taga under övervägande. Kammarkollegium har i detta hänseende efter en ganska lång utredning kommit till det resultatet, att beträffande Tuna bergslags allmänning icke något billighetsskäl föreligger, på grund varav man icke skulle kunna inställa den fortsatta handläggningen av ärendet i enlighet med 1811 års författning. Kammarkollegium påvisar nämligen, att genom ett inställande av skatteköpsförfarandet i fråga om Tuna bergslags allmänning Nävekvarns bruk icke komme att bliva utsatt för någon, åtminstone direkt, ekonomisk förlust, och att den förlust bolaget kunde komma att lida torde inskränka sig till utebliven spekulationsvinst. Nävekvarns bruk komme fortfarande som hittills att få tillgodonjuta all den förmån, som följer därav, att allmänningen till kopparverket upplåtits under nu gällande föreskrifter. Jag tror, att kammarkollegium har ganska rätt, då kollegium vill förenkla spörsmålet därhän, att det här egentligen gäller en konflikt mellan Nävekvarns bruks intresse att vinna den möjliga spekulationsvinst, som må stå i utsikt genom ett skatteköp av allmänningen, och det allmännas intresse av att tillse, att icke ett stort antal små hem, av vilka de flesta hava varit i samma släkts innehav i över 100 år, skola genom skatteförsäljning spolieras. Vad som förestavade andra kammarens beslut år 1917 var nog, såsom kammarkollegium mycket riktigt antager, »motviljan att till bolaget överlåta ett så stort antal av ålder bestående hem». Denna motvilja tror jag är mycket berättigad. För närvarande står allmänningen under skogsstatens förvaltning och torpen utarrenderas av överjägmästaren och bolaget gemensamt, men i och med att fastigheten övergår i Nävekvarns bruks ägo, äro alla dessa 34 små hem på nåd och onåd underkastade den nye ägaren. Man må ju visserligen hysa den förhoppningen, att om skatteköpet kommer till stånd, den nye ägaren skall fara varsamt fram, men därför har man absolut ingen säkerhet.

Det är av dessa skäl, som jag icke kan ansluta mig till den av herr Dahl och hans medreservanter uttalade uppfattningen.

Herr Östberg och i likhet med honom en annan ledamot av utskottet äro fullt ense med utskottsmajoriteten därom, att våra uråldriga skatteköpsförfattningar böra undergå en revision, men de vilja icke sträcka sig därhän, att nu gällande, för vår tid fullständigt oläämpliga författningar skola tills vidare sättas ur tillämpning, och herr Östberg yttrade också nyss, att han anser en sådan suspension icke överensstämmande med gällande rättsuppfattning. I detta fall har dock utskottet att stödja sig på kammarkollegii auktoritet. Kammarkollegium anser en sådan suspension vara av behovet påkallad, för såvitt icke en revision av skatteköpsförfattningarna, när man en gång kommer till ett resultat,

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

skall visa sig hava varit alldeles förspilld möda. Ty det låter tänka sig, och det ligger ganska nära till hands, att ett påskyndande av skatteköpsförfarandet i en stor del fall komme att ske för att på det sättet undkomma följderna av en ny lag.

Av detta skäl kan jag icke dela herr Östbergs och hans medreservants uppfattning, att man bör så böja sig för vad som kallas för en bestående rättsordning, men som efter mitt begrepp icke är annat än en gammal fördom, att man icke nu skulle vilja tills vidare sätta ur kraft uråldriga bestämmelser, som icke passa för vår tid och vilkas suspenderande icke på något sätt kränker enskild, lagligen grundad rätt.

Slutligen skall jag be att i detta sammanhang också få yttra mig med anledning av den reservation, som föreligger från herr Lindblad och hans medreservanter, vilka rätt och slätt yrkat avslag och för sitt avslagsyrkande icke ha annat skäl, än att de anse det vara betänkligt, att man i en så viktig och ömtålig fråga som denna skulle fatta beslut på grund av enskilda motioner. Utskottet har emellertid kommit till sin hemställan alldeles icke uteslutande med anledning av motionerna, utan i anslutning till en av kammarkollegium uttalad mening. Kammarkollegium är det, som har uppdragit linjerna för utskottets hemställan, även om jag beträffande själva denna hemställan skulle hava önskat, att den utformats litet utförligare i anslutning till kammarkollegii uttalande.

På grund av vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Ernst: Herr talman! Det händer väl någon gång, när riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, att riksdagen får ett svar, som går längre än dess framställning — att riksdagen alltså bli bönhörd över hövan — men att som här skett motionärer få ett svar av riksdagen, som går långt utöver vad de själva begärt, torde vara mindre vanligt. Något sådant skulle icke ha gått för sig i den gamla goda tiden, när lagutskottet icke hade någon initiativrätt, som utskottet sedermera fått.

Jag har för min enskilda del icke kunnat inom lagutskottet biträda utskottsmajoritetens yrkande, utan jag har yrkat avslag. Jag har gjort detta med full kännedom om det ärende, som utgör ett av motiven för dessa framställningar, och vid vilket den siste ärade talaren så länge uppehållit sig. Jag har nämligen i tio års tid varit arrendator under Nävekvarns bruk och känner till fullo, vilka förhållanden som rådde under den tiden och som jag antager fortfarande råda där. Då jag uppburit dagsverksskyldigheten från 8—10 av de här berörda torpen, kan jag verkligen med sakkännedom yttra mig om dessa förhållanden.

Jag deltog även i behandlingen av denna fråga i jordbruksutskottet år 1917, när den sist var före i riksdagen, då utskottet kom med ett förslag, som emellertid föll på andra kammarens avslag, så att ingenting då blev beslutat i frågan.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Man vill nu försöka få fram en laglig rätt för dessa 34 torpare, vilka man här vill gynna. Jag har här en karta tillgänglig, ifall det roar herrarna att se, hurudan belägenheten är, och hur dessa torp ligga insprängda i den övriga jordegendomen, som de nuvarande bruksägarna förvärvat och förvärvat *ganska dyrt*, ty det var en affär, om jag minns rätt, på 6 miljoner kronor. Var och en, som tager kännedom om saken, och ser, hur dessa områden äro belägna, förstår, att det för en skogsägare icke kan vara en kärkommen sak att avsöndra och försälja ett så stort antal som 34 torp och lägenheter, vilka ligga kringspridda på detta stora område. Att icke någon skulle vilja göra detta med enskild jordegendom av sådan storlek, det förstår man. Ävenså om detta skatteköp *icke* skulle komma till stånd, utan egendomen skulle komma att stanna i kronans hand, vågar jag påstå, att icke heller kronan själv skulle vilja genomföra sådan sönderdelning och styckning, försåvitt man vill bedriva rationell skogsskötsel härstädes, ty en sådan skulle ett avskiljande av dessa 34 torp absolut hindra.

Med hänsyn till den omständigheten, att den nyss berörda frågan ingalunda är löst, vilket beslut nu än fattas, kan jag redan från allmän synpunkt icke förena mig om det villkor, som uppställts av herr Dahl, att man skulle sörja för dessa 34 lägenheters fortvaro. Jag vet icke, om han här talade om en *laglig* rätt för dessa lägenhetsinnehavare; nej, de hava absolut ingen laglig rätt. Redan år 1917, då denna fråga var före inför jordbruksutskottet och riksdagen, förklarades det uttryckligen och Kungl. Maj:ts proposition innehöll tydliga och klara bevis för, att sedan frågan härom gått genom alla instanser upp till högsta domstolen, visades det tydligen att dessa torpare och lägenhetsinnehavare icke hade någon juridisk rätt. Då försökte man sig ändå på att av *billighetsskäl* giva tre av dessa torpinnehavare rätt att få stanna kvar odrivna, d. v. s. de skulle få sitta kvar i sin och hustruns livstid. Men de övriga 31 lägenhetsinnehavarna måste man lämna helt och hållet å sido, ty icke heller de hade någon juridisk rätt, och för dem kunde Kungl. Maj:t icke ens söka få fram några billighetsskäl. Och som jag säger, icke ens om denna egendom hädanefter skulle övergå till att bli oomtvistad kronoegendom, kan man godkänna detta och giva innehavarna någon som helst lösningsrätt, ty det skulle bli att direkt motverka ett rationellt skogsbruk vid den fortsatta driften av denna egendom.

Det är inför detta läge jag vågar säga, att det icke är lämpligt att nu inlåta sig på någon skrivelse som den föreslagna, ty den icke blott går utöver motionärernas framställning — därom vore mindre att säga — utan riksdagen skulle här skriva till Kungl. Maj:t angående så pass invecklade saker som dessa urgamla skatteköpsrättigheter blott med anledning av ett uttalande från kammarkollegium, att det vore önskvärt att få en revision av författningarna. Just därför att detta är så invecklade och gamla förhållanden, vilka beröra så många personers rätt, är det väl olämpligt, att riksdagen

Om revision av gällande bestämmelser ang. saktteköp av kronojord m. m. (Forts.)

själv tager initiativet. Om detta har den betydelse för det allmänna och för staten, som man vill göra gällande, må väl Kungl. Maj:t hava möjlighet att skaffa överblick och sammanfattning av dessa frågor genom att tillkalla en kommitté, som verkställer den utredning, som behövs. Det är av denna anledning, som jag måste hålla på, att det lämpligaste för riksdagen är att nu *icke skriva* till Kungl. Maj:t, då meningarna dessutom äro så skiljaktiga — vi se ju, att hälften och mer till av utskottets ledamöter antecknat sig såsom reservanter — och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: De förevarande motionerna beröra ju ganska många olika ämnen. Utskottet har nu stannat vid att tillstyrka, att skatteköpsförfattningarna skola suspenderas och reformeras, men i övrigt har utskottet avstyrkt motionerna. Det skulle vara åtskilligt att säga om motionerna även i de delar, i vilka de blivit avstyrkta, men det skulle bli för vidlyftigt, och jag har icke heller haft tillfälle att i allo tillräckligt studera saken, så att jag kan anse mig för kompetent att uppträda i dessa frågor, utan de få väl ligga i avvaktan på bättre tider. Jag håller mig därför till vad utskottet i huvudsaken yttrat sig om.

Nu är det så, att utskottet till en början från sin tillstyrkan undanskjutit frågan om skatteomföring av krononybyggen. Detta undanskjutande kan jag för min del icke vara med om utan vidare, såvitt det rör skatteomföring av krononybyggen, som äro upplåtna till bolag. Ty redan 1901 anhöll norrlandskommittén hos regeringen, att bolagens rätt att skatteomföra nybyggen, som voro avsedda för jordbrukets upprätthållande måtte upphöra. Detta är 18 år sedan, men ändå tillät man i fjol bolag att skatteomföra sådana nybyggen. Dessa presenter i jordbruk bevisa den flathet, enfald eller rent av något ännu mer, som besjälar högsta styrelsen för tillgodoseende av statens jorddonationer.

Den brännande frågan här är bifall till utskottets förslag eller till någon av reservationerna, vilka med undantag av herr Dahls m. fl. mer eller mindre gå ut på att låta även alla de övriga icke skatteköpta jordarna gå all världens väg, utan hänsyn till de villkor kronan fäst vid donationerna. Ty detta blir följden av bifall till vare sig herr Östbergs eller herr Lindblads reservationer. Och därmed har jag sagt min mening om dessa reservationer.

Återstår så herr Dahls m. fl. reservation, som vill undantaga Tuna bergslags allmänning från vidare undersökning, och det är väl det, som är den brännande frågan särskilt i dag, föreställer jag mig. Denna fråga är tvåfaldig. Den rör dels de 34 torparna, dels själva den stora skogen. Den siste talaren sade, så vitt jag fattade honom rätt, att torparnes rätt hänger på skogens öde, men han kom icke fram med någon bestämd bevisning om huruvida torparna på rättslig väg kunna bibringas någon annan rätt än den de kunna få genom rätten till själva skogen. Om skogen övergår till Nävekvarns

bolag, komma torparna antagligen också att övergå till samma bolag. Nu har, för att börja med torparna, den siste talaren anfört, att det kunna herrarna se vid bara en titt på kartan, att dessa torp, som äro insprängda i skogsmarken, icke kunna avskiljas, ty det skulle hindra en effektiv skogsvård. Fortfarande i nådens år 1919 håller man mera på tallarna än på människor. Tallarna äro huvudsaken, och om människorna gå under, gör det ingenting. Men tallarna äro dock i all rimlighets namn till för människornas skull. Det är här fråga om att kunna rädda 34 svenska familjer från att bliva bolagsslavar, men det gör ingenting, huru deras öde bestämmes, menar man, bara tallarna få sitt. Det är en gammal skogspolitik, som jag trodde, att man äntligen fått nog av, men den sticker upp huvudet som ur en gammal grav.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Vad sedan angår själva skogen, är det dock nödvändigt att den sparas för människornas skull. Om skogen icke skötes rationellt utan överlåtes till enskilda bolag, som betala stora köpeskillingar, huru går det då med människorna i trakten? Det blir en stor jobberiaffär mellan kronan och bolagen. Kronan åsätter den största möjliga köpeskilling, och i Kungl. Maj:ts proposition 1917 stod det att det blir utmärkt bra affär för båda parterna, ty, ehuru kronan får så mycket, kunna köparna ändå taga ut så mycket av skogen, att de göra en avsevärd vinst och båda parterna bli belåtna. 1916 skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och sade: sådana slags skogsbaggböleriaffärer och anordningar få icke förekomma i detta land. Och året därpå kom Kungl. Maj:t och sade: det är alldeles utmärkt, vi raka ned skogen, och båda parterna bli belåtna. Vilken skogspolitik i detta land — det är också skogspolitik att icke raka ned skogen! Samma historia upprepas här. Om det kommer att gå, som man tänkt sig, och skogen rakas ned, komma båda parterna att slicka sig om munnen, men torparna göra det icke, och svenska folket, som framdeles behöver skogen, gör det icke. En jägmästare har rapporterat, att om skogen kalhugges, blir dessutom klimatet försämrat. Jordbruket blir utsatt för havsvindar och kommer icke på lång tid att kunna avkasta så mycket som förut. Detta om den saken.

Om man tänker på rätt och billighet, vad är det för mening med, att staten icke fortfarande skall hålla på kronans villkor för sina donationer. Här står uttryckligen i 1757 års författning att delägarna i Tuna kopparverk av kronan tillerkändes nyttjanderätten till allmänningen, »så länge kopparverket upprätthölles och på bergsvis dreves samt skogsunderstödet behövde». Nu är det så, att kopparverket icke upprätthålles, det drives icke på bergsvis, en undersökning har givit vid handen, att det icke kan drivas på bergsvis, och då är skogsunderstödet icke behövligt. Men trots detta säger man: var så god, mina herrar, här få ni taga miljoner, vi ha så god råd, kronan och svenska folket! Genom 1898 års process, däri kronan med 3 röster mot 3 tappade, avgjordes det att kopparverket fortfarande skulle ha nyttjanderätten, men för uppgivet ändamål, och kronan har således hela

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

tiden haft kvar äganderätten. Sedan verket nedlagts, har det icke fått ut en enda pinne ur skogen, som stått under domänstyrelsens förvaltning jämlikt bergverksförordningen. Ty enligt författningarna skall kopparverket endast ha vad det behöver, och då verket icke drives, behöver det ingenting. Det stora felet av domänstyrelsen har varit att den icke vårdat skogen och tagit ut något därav för kronans räkning. Man har icke på ett tillfredsställande sätt utövat omvårdnaden av denna kronans donation. Såsom politiken ligger har man trott, att kronan nog komme att slumpa bort denna allmänning lika väl som mycket annat, och ansett, att det icke vore lönt att bry sig om denna skog, som ändå skulle gå all världens väg såsom present åt industriägare, som icke längre driva någon industri. Emellertid gå kopparverksägarna icke miste om någonting. De ha ej sitt verk kvar, för vilket de fått skogen, och från skogen ha de icke under dessa år uppburit ett enda öres värde — det har domänstyrelsen hållit sin hand över, att det icke fått — men nu är det meningen, att den stora förtjänsten skall komma. Varför? Ja, förklara det, den som kan! Är det ett högre mänskligt intresse, är det en högre rättvisa, som kräver, att de skola ha denna donation för andra ändamål, än för vilka den ursprungligen givits? Här förfares precis på samma sätt, som skedde vid avvittringen i Norrland och Dalarna. Där bortgav kronan skogsmarker för jordbruksändamål. Bolagen köpte upp skogen på förhand, och sedan lät befallningshavande verkställa avvittring, fastän man visste, att den skog, som sålunda överlåts till bönderna, icke kom i deras besittning. Här är det samma politik. Man vet, att skogen icke kan komma denna industri till godo, därför att den är nedlagd och icke kan tagas upp. Kronan har icke själv avhänt sig eganderätten, men det skall den göra nu på grund av gamla författningar, som man med mycken möda gräver upp ur det förflutna.

Då Kungl. Maj:t år 1879 i administrativ väg — och det skulle vara enda rättsgrunden — utan reson såvitt jag förstår, förklarade, att allmänningen skulle få skattelösas, så anmärktes i en av mig väckt motion år 1917, att detta stred mot 77 § regeringsformen, vilket föranledde, andra kammaren att begära att den frågan allvarligt övervägdes. Riksdagen skall väl få vara med om sådana förfoganden. Därför förstår jag icke, vad det är för mening uti, att suspendera skatteomföringsförfattningarna, men göra undantag för Tuna bergslags allmänning. Ett fall enligt vilket en enskild jordbrukare skulle få skattelösa ett hemman, värt 300,000 kronor med 54 kronor, skulle enligt vad försports upprört utskottet, och därför vill suspendera författningen, men om ett bolag får obehörigen skattelösa, blir utskottet icke upprört. Det skall väl vara rättvisa och likhet inför lagen även i det fallet.

Herr Lindblads reservation innebär en förebråelse mot regeringen och på sätt och vis kan jag instämma med honom. Sedan andra kammaren år 1917 uttalade sig, för att få utrett, om icke hela saken kunde avvecklas, ungefär, som jag då i väckt motion och även nu uttalat mig för — har Kungl. Maj:t veterligen icke gjort något, utan

legat på saken av för mig okänd anledning. Finansministern var nyss inne, jag beklagar att han gått, ty eljest kunde man fått upplysning av honom, varför icke denna sak blivit av Kungl. Maj:t på allvar beredd och upptagen, så att herr Lindblad icke haft anledning begära avvaktan av en proposition. Om regeringen icke anser sig böra ägna denna sak omtanke, kan man knappast begära, att riksdagens ledamöter skola ha större intresse i frågan.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

För att icke komplicera saken skall jag förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag. Dock vill jag uttryckligen betona och bedja de närvarande regeringsmedlemmarna att observera denna sak om skatteomföring av krononybyggen, och att det göres någonting från regeringens sida, så att icke dessa nybyggen få skatteomföras för bolag, såvitt det nu finnes några sådana nybyggen kvar — det känner jag ej.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Undén: I anledning av herr Lindhagens yrkande skall jag endast be att få meddela, att denna fråga ingalunda varit försummad av regeringen. Den har varit föremål för preliminära överläggningar och preliminär utredning, och anledningen till, att den icke förts fram till denna riksdag, har varit den, att Kungl. Maj:t på grund av inhämtade upplysningar ansett, att frågan om skatteköp av Tuna bergslags allmänning icke skulle bli avgjord före nästkommande riksdag. Kungl. Maj:t har därför ansett sig ha tid på sig att dröja till dess. På samma gång vill jag uttala, att regeringen för sin del börjat förberedelse till en proposition angående suspension av dessa skatteköp, och man har ingalunda tänkt att göra undantag för Tuna bergslags allmänning. Det vore enligt min tanke mycket lyckligt, om riksdagen här ville fatta ett positivt beslut, ty därigenom skulle frågan kunna lösas tidigare, än eljest skulle bliva fallet.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Jag har ju någon liten inblick i den föreliggande frågan av den anledningen, att jag var ledamot av jordbruksutskottet, då denna fråga förra gången var uppe i riksdagen. För var och en, som läst igenom föreliggande aktstycke, torde en sak stå alldeles klar och naturlig, nämligen att de bestämmelser angående skatteköp, som för närvarande finnas, äro fullkomligt ohållbara. Jag får säga, att det verkligen burit mig emot, då jag under min landshövdingetid en och annan gång fått underteckna handlingar, däri kronan försålt hemman eller hemmansdelar för några ören eller möjligen kronor. Det är på detta område ett fullkomligt kaos, som historiskt sett kan förklaras, men som i våra dagar uppenbarligen icke kan försvaras. Nu föreligger en fråga, som, när kammarens beslut en gång fattats, kommer att bliva av väsentlig betydelse, och det är frågan om inhibering av vidare skatteköp, under den tid en revision av dessa bestämmelser försiggår.

Vad först beträffar herr Lindblads och hans medreservanters

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

framställning kan jag för min del icke det ringaste fatta de skäl, som anförts för densamma. Herr Lindblad säger, att man över huvud taget icke skall göra någonting på grund av en enskild motion. Det kan influera på vissa äganderättsförhållanden, det kan medföra vissa konsekvenser, låtom oss vänta med det hela. Detta säger herr Lindblad, fastän han vid genomläsningen av kammarkollegii synnerligen förtjänstfulla utlåtande måste ha funnit, att de mest sakkunniga myndigheterna på detta område anse, att förhållandena äro ohållbara. Detta är en ställning, som det förefaller mig, att denna kammare knappast i längden skall kunna acceptera.

Vad sedermera herr Östbergs reservation angår, avser ju den, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att skatteköpsförordningen skulle revideras, men skatteköpen skulle under tiden fortgå. Om en enskild person har en del egendomar, som han avyttrar på sådant sätt, att en vacker dag en vän kommer till honom och säger: du avhänder dig dina fastigheter på sådant sätt, att det väcker allmänt uppseende och de villkor, under vilka du säljer äro sådana, att man nästan kan tro, att du är en dåre, och denne person då svarar: med nästa års utgång skall jag ändra taktik, men till dess skola dessa oefterrättliga förhållanden existera, vore det väl ej underligt, om man frågade sig, om icke denna person borde komma på vårdanstalten »Tuvan» allra minst. Man kan således icke säga, att de skäl herr Östberg anfört äro det ringaste hållbara. Jag erkänner, att herr Dahls och hans medreservanters ställning är mera naturlig, eftersom jag måste säga — och jag tror, att jag fattat herr Dahl rätt — att herr Dahl, trots de synpunkter han framhållit såsom bärande för sin reservation, dock icke skulle illa se, om denna kammare toge herr Östbergs reservation för att sedermera genom någon sorts byte — man har här i kammaren kallat det för kobyte — genom sammanjämkning mellan kamrarnas olika beslut få fram herr Dahls och dennes medreservanters reservation. Jag kan icke föreställa mig, att ett sådant marchanderande kan tilltala denna kammare.

Jag övergår sålunda till herr Dahls och hans medreservanters yrkande. Dessa herrar stödja sig på reservanternas i kammarkollegii uttalande, men de ha icke dragit ut konsekvensen av detsamma. Reservanterna i kammarkollegium säga först en sak, och det är, att ingen verklig rättsförlust genom ett upphävande av skatteköpsrätten skulle tillskyndas skatteköpssökanden, men enligt dessa reservanters åskådning skulle ju ur allmän rättssynpunkt någon skada tillskyndas. När reservanterna i kammarkollegium hemställa, att pluralitetens förslag skall modifieras därhän, att kopparverkets ägare, mot avstående av sin nyttjanderätt till lägenheterna med dithörande skogsanslag, skulle bibehållas vid förmånen att få, mot den efter skattevärdering i behörig ordning därför bestämda köpeskilling, till skatte lösa de skattelagda allmänningshemmanens områden i övrigt, så avse de därmed att rädda de 34 familjer, om vilka herr Lindhagen nyss talat, under det utskottsreservanterna i det fallet endast vilja införa

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

en motivering, däri de söka tillvaratagа deras rätt men med den uttryckliga bestämmelsen, att detta ur skogsvårdssynpunkt ej skulle vara synnerligt olägligt. Ja, mina herrar, det är en väsentlig skillnad mellan reservanternas i kammarkollegium uppfattning och dessa utskottsreservanters. Här höra t. ex. herrarna, huru en man i domänintendents ställning bedömer skogsförhållandena. Han tager upp en karta, som förevisas i kammaren, och säger: just ur skogsvårdens synpunkt kan man icke tillgodose dessa torpares krav, och vad blir då följden? Ja precis den, att dessa 34 hem spolieras. Jag får säga, att min uppfattning ligger ganska nära utskottsreservanternas, herrar Dahls och Hults m. fl., men just den sista punkten gör, att jag icke kan vara med om deras reservation. Vid föregående tillfälle, då frågan behandlades i kammaren, tillät jag mig säga, att det icke var *rättssynpunkten*, som herr Lindblad så starkt drog fram, utan *billighetssynpunkten*, att dessa torpare, av vilka flera suttit generationer på sina torp, icke skulle med sina familjer vräkas bort från sina egna hem — det var det, som gjorde, att jag icke kunde vara med om jordbruksutskottets utlåtande, som då förelåg, och även den synpunkten gjorde, att andra kammaren den gången avslog saken. Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat än, att utskottets förslag, som grundar sig på kammarkollegii mening, i det läge frågan har, är det mest tilltalande.

Men jag är ingalunda säker på, att vid en sammanjämkning mellan herr Östbergs mening och utskottets, andra kammarens ledamöter komma att stödja ett sådant förslag som detta angående de 34 familjernas öde. Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr D a h l: Den reservation, som jag jämte ett par andra av utskottets ledamöter avgivit, innebär ett försök till sammanjämkning av de olika linjer, efter vilka man här vill framgå och har också rönt det för ett sådant förslag rätt vanliga ödet att bliva utsatt för en ganska hårdhänt kritik från båda flyglarna.

Beträffande först herr Lindblads ståndpunkt kan jag väsentligen ansluta mig till herr Holmquists mening. Jag kan icke förstå annat än att var och en, även om han icke haft tillfälle att taga kännedom om gällande bestämmelser om skatteköp, måste, sedan han tagit del av kammarkollegii utredning, finna, att här är en revision påkallad, och har man kommit därhän, så tycker jag, att herr Östberg bort förorda suspension. Det är ofrånkomligt, att — såsom kammarkollegium utan meningsskiljaktighet säger — för att denna revision, som kollegium förordat, icke fullständigt skall förfela sitt ändamål en suspension är nödvändig. Det är uppenbart, att, om de talrika ägare av markområden, som kunna bliva föremål för skatteköp, få veta, att en revision stundar, de komma att göra allt för att realisera sina rättigheter, och därigenom förfelas väsentligen, vad man avsett att vinna.

Herr Jacob Larsson har nu mot motiveringen velat göra gällande, att Nävekvarns bruk skulle ej ens ha några billighetsgrunder att åberopa.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Jag ber då att till stöd för min motsatta uppfattning få hänvisa till en början till vad kammarkollegium och domänstyrelsen i ett gemensamt utlåtande yttrade i anslutning till den kungliga propositionen 1917: »Det torde nämligen icke kunna förnekas, att för bolaget och dess fångstmän genom förberörda nådiga brev den 30 maj 1879 ställts i utsikt att kunna förvärva bergslagsallmänningen på det sätt nådiga förordningen den 4 februari 1811, så vitt är känt, dittills tillämpats, och uppenbart torde vara att kammarkollegii ovan omförmälda besked till bolaget den 26 augusti 1909 om vad bolaget hade att iakttaga för vinnande av skattemannarätt till hemmanen i hög grad måste hava stärkt bolaget i denna utsikt.» När vidare härtill kommer, att kronan, såvitt på Kungl. Maj:t beror, godtagit en förlikning i denna sak, må man väl kunna säga, att detta ärende fortskridit därhän, att det finns mycket rimliga skäl för att komma till en avslutning. Blir det fallet, komma icke alls de förhållanden att inträffa, som herr Lindhagen utmålade. Icke är det tal om att detta bolag skulle få några miljonvinster. Här har detta ärende lagts så, att man med underkännande av förut tillämpade skatteköpsbestämmelser har lagt till grund för skatteköpet en uppskattning av det faktiska värdet, och det kan ju icke sättas i fråga annat, än att då nu saken skall bringas till ett slut, det blir den sista värderingen, som kommer att läggas till grund. Det kan icke heller åberopas några skogsvårdssynpunkter på denna fråga. Blir bolaget ägare av denna skog, kommer bolaget att bli underkastat gällande bestämmelser i fråga om skogsvård. Vill man däremot verkligen taga hänsyn till skogsvårdssynpunkten, bör man kunna åberopa denna till stöd för upplåtelsen till bolaget. Det förhåller sig nämligen så, som herr Lindblad påpekade, att denna allmänning icke är ett sammanhängande komplex, utan ligger sammanblandad med den stora egendom, som detta bolag förut förvärvat, och det skulle således vara synnerligen önskvärt ur skogsvårdssynpunkt, om äganderätten bleve förenad på en hand antingen på det ena eller andra sättet. Just skogsvårdssynpunkten måste tala för, att skatteköpet avslutas.

Nu är det ju så, som det påpekats, att en väsentlig roll i denna fråga spelar hänsynen till torparne på hemmanen. Det förhåller sig med denna sak icke som herr Jacob Larsson, såvitt jag ej missuppfattat honom, menade, att flertalet av dessa torp skulle ha en på mycket långvarigt innehav grundad rätt. Här föreligger i jordbruksutskottets utlåtande 1917 en uppgift angående dessa torpares innehav. Tre torpare hava innehaft sina torp ett par hundra år; av de återstående 31 hava fem haft dem i över 50 år och fyra i över 20 år, men de övriga torpen ha jämförelsevis mycket kort tid varit i sina nuvarande innehavares händer. Således om man lägger samma synpunkt på denna fråga, som kammaren haft anledning att göra uti den nyligen behandlade lagen angående inlösen vid besittningsrätt, så föreligger här ett jämförelsevis litet antal innehav av sådan tidslängd, att man skulle kunna anse en lösningsrätt så synnerligen starkt befogad. Jag vill visst icke därför förneka, att det kan vara önskvärt, att så många som möjligt av dessa torpare komma att bli ägare till sina lägenheter.

Nu säger herr Holmquist, att om man bifaller min reservation, skall

detta syfte icke kunna vinnas. Jag kan ej förstå, hur herr Holmquist kan så bestämt draga denna konklusion av reservationen. Det är visserligen sant, att i motiveringen finns ett förbehåll med avseende på sådana lägenheter, vilkas avyttrande ur skogsvårdssynpunkt skulle vara synnerligen olägligt, och det är rimligt, att man gör ett sådant förbehåll, men att däremot en fullföljd av skatteköpsärendet skulle avklippa upplåtelsen i gemen, det hade jag icke tänkt. Jag har tvärtom menat, att ärendet skulle så skötas, att kronan som villkor för slutförande av skatteköpsärendet uppsatte det medgivandet från bolagets sida, att i största möjliga utsträckning dessa torpare skola bliva friköpta. Skulle bolaget vägra det, har kronan all anledning att draga ut på detta ärende och i särskild proposition sedermera begära, att undantaget för Tuna bergslags allmänning må förfalla.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Herr Holmquist har också gentemot reservationen anmärkt, att densamma, som åberopar sig på minoritetens inom kammarkollegium mening, dock väsentligt avviker från denna. Herr Holmquist måste hava förbisett, att det uttalande, som herr Holmquist åberopar såsom minoritetens, endast är ett alternativt uttalande. Därest minoritetens ursprungliga mening, som avser skatteköpets vidblivande, icke skulle godtagas, då har minoriteten i sin motivering ett andra alternativ, på sätt herr Holmquist angav.

Det var verkligen, som herr Holmquist uppgav, så att jag antydde, att möjligtvis denna kammare genom ett bifall till herr Östbergs reservation skulle kunna komma att giva ett uppslag till en sammanjämkning, som skulle kunna sluta med godtagande av min och medreservanternas mening. Jag har naturligtvis visst ej någon annan önskan, än att denna kammare måtte redan nu antaga min reservation. Under denna förutsättning hyser jag den förhoppningen, att om andra kammaren ansluter sig till utskottets förslag, det kan bli en sammanjämkning, som i alla fall i huvudsak godtager denna reservation.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till den av mig och medreservanter avgivna reservationen.

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! Herr Holmquist framhöll i sin argumentering mot min ståndpunkt inom utskottet, att om en enskild person sålde bort sina egendomar till ett vrakpris, och någon sade åt honom: du säljer för billigt, och han då svarade, att han skulle upphöra därmed om ett år, så vore det dumt gjort av honom. Ja, visst! Den enskilde är ju alldeles fri i sitt förfarande, men staten förfar efter lagar, som den själv utfärdar. Jag, liksom andra, har då gått ut ifrån att, så länge dessa lagar gälla, staten såsom rättens handhavare i första hand skall hava att iakttaga dessa lagar, och att först sedan den revision följt, som riksdagen skulle begära, lagarna borde sättas ur kraft.

Nu har här också erinrats om, att dessa skatteköp skulle vara så oförmånliga för kronan, och det kan ju vid första påseende synas så, ehuru man ofta nog dock icke vet, om det icke, åtminstone i vissa fall, i längden kan innebära större förmån för det allmänna, än om egendomen är kvar i kronans hand. Jag vill härvid erinra därom, att skatte-

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

köp icke endast kommer bruk eller bolag till godo utan även de enskilda åbor, för vilka man på många håll så starkt ömmar.

Emellertid har nu här upplysts från statsrådsbänken, att denna fråga är föremål för regeringens omsorg, riksdagens bön förutan, och att regeringen hoppas till nästa riksdag kunna framlägga förslag i hithörande ämnen, och att även det här så omordade skatteköpet för Nävekvarns bruk skulle kunna under tiden uppehållas, så att något föregripande därav icke skulle behövas. Vid sådant förhållande hemställer jag, huruvida det verkligen kan vara lämpligt, att riksdagen avlåter någon skrivelse alls. Här föreligga ju rätt invecklade spörsmål, såsom vi redan hört av diskussionen. Särskilt ha vi vid både detta och föregående tillfällen ganska mycket diskuterat rättsfallet om Nävekvarns bruk. När nu hela frågan, såsom sagt, ändå är föremål för Kungl. Maj:ts omsorg, och någon motion, som direkt skulle föranleda riksdagens förevarande skrivelse, ej heller föreligger, utan endast ett yttrande från kammarkollegium, vilket naturligtvis är lika tillgängligt ändå för Kungl. Maj:t, anser jag, att riksdagen icke har anledning att avlåta skrivelse i saken.

Vid sådant förhållande, och efter den upplysning, som nyss lämnats, att Kungl. Maj:t i allt fall företager hithörande utredning, skall jag, herr greve och talman, be att få ändra mitt förra yrkande och istället yrka avslag å utskottets förevarande hemställan.

Herr statsrådet Undén: Jag begärde ordet med anledning av herr Östbergs sista anförande. Jag ber att få påpeka, att utskottets utlåtande slutar i en hemställan om även ett direkt beslut från riksdagen angående suspension av nuvarande bestämmelser rörande skatteköp. Alltså är det givet, att om riksdagen fattar ett sådant beslut, kan Kungl. Maj:t sedan i anslutning till riksdagens beslut låta denna suspension omedelbart träda i kraft, och det skulle då vinnas, att detta beslut komme att tillämpas betydligt snabbare, än om hela frågan skulle uppskjutas till nästkommande riksdag. Det var det jag syftade på, då jag sade, att det vore synnerligen lyckligt, om riksdagen fattade ett sådant direkt beslut redan nu.

Herr Lindblad, Ernst: I likhet med herr Östberg begärde jag ordet för att understryka, att herr statsrådets uppträdande nyss var den kraftigaste motivering för, att man icke skulle skriva till Kungl. Maj:t nu, då frågan redan ligger under behandling. Jag vill till och med påstå, att det är mycket olämpligt, kanske till och med riskabelt i vissa avseenden. Ty riksdagen uttalar sig därigenom i den riktningen, att det är en viss rätt för dessa 34 torpare, eller att åtminstone billighetsskäl tala för, att de sitta kvar och få inlösa sina torp. Sedermera, om eller när Kungl. Maj:t åtager sig att framföra förslag till riksdagen, och man kanske finner, att på grund av åtskilliga myndigheters invändningar i sak, icke minst från domänstyrelsen, man inför utsikten att sköta området som kronomark, icke kan lössläppa eller försälja dessa torp, har man blott tillskapat ersättningsanspråk, som riksdagen får kontant likvidera. Därför anser jag mycket olämpligt

att i det outredda skick, vari frågan befinner sig, gå att tillskapa en del anspråk, när man har klara bevis på, att det icke förefinns någon juridisk rätt.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Jag förstår icke talet från herr Holmquist, att man här skulle »*spoliera*» 34 hem. Visst icke. Icke spolierar man hem blott och bart därför att innehavarna icke få friköpa sina ställen, så att de bli självägande. Det finns väl en hel, stor klass människor, som heter arrendatorer och torpare, och det kommer väl att alltjämt fortfara på det sättet, när det måste visa sig omöjligt att lämna alla dessa lösningsrätt. Herr Holmquist undrade på, att en domänintendent icke vill vara med om, att alla torp under kronans ägo få friköpas. Nej, detta ligger i sakens egen natur. De *kunna* icke friköpas, om man över huvud skall bibehålla kronodomäner och kronoparker. Jag kan erinra om, att jag som domänintendent i fjor haft att handlägga en mängd frågor om torpare och arrendatorer på stora kronodomäner däribland Tullgarn, med ett tjugotal underhavande och jag kunde endast föreslå en enda liten lägenhetsinnehavare till friköpning. Detta är redan gillat av domänstyrelsen. Det finns en annan kronoegendom Ribbingelund; frågan om dess disposition ligger hos domänstyrelsen sedan ett par år tillbaka. Därintill ligger en större kronopark. Ett tjugotal torpare skulle här mycket gärna vilja friköpa sig, men de kunna icke få det, därför att kronan behöver dem för att driva såväl arbete å kronoparken som för att vinna dagsverken för den övriga jordegendomen. Vore herr Holmquist domänintendent, skulle han gå på samma linje, såvitt han ville handla under ämbetsansvar. Dessutom har det ju mycket talats om, att kronan avhänder sig stora marker för en obetydlighet. Jag känner icke innebörden och den juridiska rätten till dessa synnerligen omfattande »besparingsskogar», som finnas i talarens egen provins, men jag undrar, ifall de nu skulle bli föremål för laga skifte, om även de stode sig inför den nyare tidens uppfattning. Jag tror, att man bör tala tyst om vad som skett i den gamla tiden både i det ena och det andra fallet.

I fråga om rekognitionsskogarna, som kunna komma före, vill jag icke därvidlag skilja i den saken, men i varje fall anser jag, att riksdagen och denna kammare här handlar klokast, om den icke skriver till Kungl. Maj:t.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Jag skall be att med anledning av vad herr Lindhagen anmärkte därom, att utskottet velat från skatteköpsrättens suspension undantaga ärenden rörande skatteomföring av krononybyggen, erinra, att detta skett därför, att rätten till skatteomföring av krononybyggen saknar all praktisk betydelse vad bolagen angår. Genom den norrländska förbudslagen 1906 har det nämligen satts stopp för bolagen att därefter vinna åborätt till nybygge och då beträffande alla de fall, i vilka bolag tidigare än 1906 vunnit åborätt, skatteomföring redan ägt rum, är ju den saken redan slutförd, varför den frågan för närvarande saknar all praktisk betydelse.

Herr Dahl erinrade mot mig, på tal om billighetshänsynen angående

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Nävekvarns bruks anspråk på att få skatteköpa Tuna bergslags allmänning, om ett uttalande av kammarkollegium och domänstyrelsen 1917. Ja, men det är dock en betydlig skillnad mellan läget 1917 och läget nu 1919. 1917 rörde det sig om rätten för Nävekvarns bruk att mot icke fullt 600,000 kronor förvärva denna fastighet. Nu rör det sig om rätten för Nävekvarns bruk att mot en köpeskilling av inemot 2 miljoner kronor förvärva denna fastighet. Det är alldeles icke säkert, att det kan anses vara en så synnerligen stor obillighet mot bolaget att i detta fall avbryta skatteköpsförfarandet, ty det är nog, som kammarkollegium erinrat, så, att såsom saken nu ligger, närmar sig frågan om skatteköpet av Tuna bergslags allmänning till sin innebörd ett vanligt privaträttsligt fastighetsköp. Och finner verkligen Nävekvarns bruk så stort intresse av att bli ägare till allmänningen, så föreligger därmed ett spörsmål om en uppgörelse mellan kronan och Nävekvarns bruk beträffande försäljningen, men icke i överensstämmelse med skatteköpsförfattningarna, utan i samma form som ett vanligt privaträttsligt fastighetsköp.

Gentemot herr Lindblad skall jag erinra, att den omständigheten, att de ifrågavarande torpen liksom hela allmänningen icke bilda ett sammanhängande helt utan ligga kringspridda icke utgör något hinder för, att torparnas rätt på ett mycket nöjaktigt sätt kan tillgodoses, därest kronan fortfarande har äganderätten till allmänningen i sin hand, ty det finns anledning antaga, att flertalet av dessa torp ligga ganska bra till. Men dessutom finns det möjlighet för kronan att få till stånd en sådan uppgörelse, att de torp, vilkas behållande skulle medföra olägenhet för skogsbruket, genom utbyte kunna förläggas på annan plats, så att man i alla fall kan åt dessa torpare bevara de egnahem, som de innehava.

Gentemot herr Östbergs senaste anförande skall jag be att få erinra, att talaren själv anfört tre exempel, som visa angelägenheten av, att man omedelbart skriver om suspension av gällande skatteköpsförfattningar. Det är icke blott fråga om Tuna bergslags allmänning. Det föreligger för närvarande under handläggning frågor om skatteköp av kronohemman, som naturligtvis, om ingenting mellankommer, komma att bli behandlade på samma sätt. I ett av dessa fall gäller det en fastighet, där skogen har ett värde av flera hundra tusen kronor, och som skulle skatteförsäljas för en löjligt liten skatteköpeskilling. Den omständigheten att frågan ligger under regeringens behandling utesluter alldeles icke, såsom statsrådet Undén mycket riktigt anmärkte, angelägenheten av att riksdagen nu för sin del besluter en suspension av skatteköpsförfattningarna. Då är Kungl. Maj:t oförhindrad att omedelbart även för sin del besluta i saken och därmed inställa skatteköpsförfarandet.

Herr Lindhagen: I parlamentariska förhandlingar är det ofta spegelfäkteri. Man vill icke tala om själva saken, utan kryper bakom densamma. Så är också här förhållandet i hög grad. Herr Östberg vill icke på något villkor låtsas om, vad utskottets förslag går ut på, och icke herr Lindblad heller vill låtsas därom. Man vill alls icke låtsas

om att införa i debatten den omständigheten, att utskottets förslag går ut på att göra en provisorisk lagstiftning, för att det av de båda talarna så behjärtade kommande initiativet från Kungl. Maj:t skall få någon verkan. De hava kanske dock hört talas om, att på senare tider begagnats provisorisk lagstiftning i våra grannländer, och även i norrlandslagstiftningen har det skett, för att den definitiva lagstiftningen skall få något att verka på. Kammarkollegium räknar upp tre fall, där man äventyrar, att den blivande lagstiftningen, som herrarna tyckas ha en viss klockarkärlek till, icke skall få någon tillämpning. Jag tycker, att det vore ganska lämpligt att göra en sådan provisorisk lagstiftning. Då frågar man sig givetvis: är det klokt eller icke? Det beror på vad man tycker om själva saken. För min del tycker jag, att det är sorgligt, om den blivande lagstiftningen ej får verka på dessa tre fall. Herrar Östberg och Lindblad kanske tycka innerst inne i sin själ, att det är ganska skönt, om denna lagstiftning icke alls vinner tillämpning på dessa fall. Däri ligger det. Ty om herrarna sörja lika mycket som jag över den saken, skulle ni gå in på mitt förslag. Således är det en skillnad i sak; allt det andra är bara teaterdiskussioner.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

Nu sade vidare herr Dahl, att han försökt — icke som jurist, ty juridiken känner föga med livet — men som människa att leda i bevis, att billigheten låg för, att Tuna bergslags bolag fick lösa denna allmänning. Det hade genom 1879 års brev »ställts i utsikt», och genom att Kungl. Maj:t vid en föregående riksdag kom in med proposition och föreslog en kompromiss för att lösa frågan, blev denna utsikt än större. Stackars människor, om denna »utsikt» förloras! Nu vet dock herr Dahl som jurist, att löfte om gåva icke är bindande, utan endast en fullbordad gåva. Enskilda personer bruka icke förfara på det sätt, som man vill, att staten nu skall göra. Vad är det för resten för utsikt, som bolaget fick 1879? Jo, den utsikten att det skulle få skattelösa »så stor del av allmänningen, som kunde vara för verkets behov erforderlig». Men då nu ingenting är erforderligt, har det icke fått någon utsikt att kunna få någonting och ännu mindre alltihop. Herr Dahl talade om billighet. Den billigheten kan man verkligen korsa sig för.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder förekommit särskilda propositioner komme att framställas beträffande vardera punkten i föreliggande utlåtande.

I avseende på punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att samma hemställan skulle avslås; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Dahl m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m. (Forts.)

förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga godkännande av herr Dahls m. fl. reservationsvis framlagda förslag.

Jämväl om kontrapropositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten A i andra lagutskottets utlåtande nr 43 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Dahl m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits avslag å utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 53.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;

Nej — 63.

Ordet lämnades på begäran till herr L i n d h a g e n, som anförde: Herr greve och talman! Vid denna frågans utgång skall jag be att få uttala den förhoppningen, att »nästa riksdag», vid vilken ställts i utsikt en kungl. proposition i ämnet, måtte bliva urtima riksdagen i augusti 1919.

Angående punkten B, yttrade vidare herr talmannen, hade något särskilt yrkande icke förekommit.

Om revision av gällande bestämmelser ang. skatteköp av kronojord m. m.
(Forts.)

På sedermera gjord proposition beslöt kammaren, att ifrågavarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens beslut rörande punkten A, ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning, om och på vad sätt en rationell bostadsinspektion i förening med konsulentverksamhet i bostadsfrågan må kunna anordnas på landsbygden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. ävensom de i ämnet väckta motionerna.

Genom en den 21 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 345, vilken hänvisats till första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:
nr 191, av herr *Alexanderson,*
nr 192, av herr *Lagerkvist,*
nr 193, av herr *Kaijser,*
nr 206, av herrar *Ekman, Carl Gustaf,* och *Kvarnzelius,* samt
nr 208, av herr *Magnusson, Carl,* och

inom andra kammaren:
nr 360, av herr *Gustafsson* i Örebro,
nr 366, av herr *Lithander* med instämmande av herr *Lübeck,* samt
nr 393, av herrar *Bengtsson* i Norup och *Jönsson* i Revinge.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan i två särskilda punkter, av vilka den första innehöll ett lagförslag.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerman: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 33 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och första punkten på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget först föredrages, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

att vid behandlingen av den paragraf varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse någon del av lagförslaget kommer att återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Vad herr Åkerman sålunda hemställt bifölls.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte i anledning av sagda proposition och i ämnet väckta motioner för sin del antaga lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m., så lydande som utlåtandet visade.

Reservation hade anmälts av herr *Rogberg*, som dock ej antytt sin mening.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

1. Denna lag äger tillämpning inom område, där lagen med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. den 14 juni 1918 är gällande vid denna lags ikraftträdande. Dock må Konungen härifrån kunna medgiva undantag, såframt den myndighet, som utövar kommunens, köpingens eller municipalsamhällets beslutanderätt, därom gör framställning, för vilken avgivits minst två tredjedelar av de i beslutet deltagandes röster.

2. Konungen äger ock förordna, att lagen skall tillämpas i annan stad eller köping eller annat municipalsamhälle, så ock eljest i annan kommun eller del av kommun, än som i 1 mom. sägs, försåvitt där i större utsträckning förekommer uthyrning av omöblerade lägenheter för bostads-, affärs- eller annat ändamål. Sådant förordnande varder ej meddelat, innan den myndighet, som utövar kommunens, köpingens eller municipalsamhällets beslutanderätt, yttrat sig i frågan.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Ehuruväl åtskilliga betänkligheter från Kungl. Maj:ts sida förefinnas emot ett par av bestämmelserna, som utskottets förslag innehåller, så har jag, med hänsyn till den i ett enhälligt utskottsutlåtande intagna ståndpunkt, anledning att förklara, att regeringen finner sig kunna godtaga och för sin del förordar det förslag, som nu föreligger från utskottet.

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Jag har i en av mig väckt motion yrkat avslag på nu föreliggande lag, och jag skall be att få göra samma yrkande nu. Jag gör det egentligen av två anledningar, först och främst därför, att det enligt min uppfattning är denna lag, som i hög grad bidrager till den stora bostadsbrist, som för närvarande råder i landet. Ingen har nämligen vågat bygga av den anledning, att han trott, att inom kort skall denna lag, som hittillsdags icke tillämpats i fråga om nybyggnader, vinna tillämpning även på dessa. Vi se nu också, att detta redan inträffat, då lagutskottet, ehuru någon framställning härom icke funnits i den kungl. propositionen, tagit upp den frågan till behandling. Men vidare gör jag det därför, att denna lag på ett högst betänkligt sätt och kanske mera än någon annan lag ingriper i äganderätten. Den går så långt, att om man köper en fastighet, får man icke flytta in där utan hyresnämndens tillstånd, och om hyresnämnden säger nej, kan man riskera att bli fullständigt strandsatt. På flera håll har lagen också väckt mycket stark ovilja. Jag kan nämna, att såväl stadsfullmäktige i Härnösand som stadsfullmäktige i Örnsköldsvik hava ingått till Kungl. Maj:t med begäran, att lagen icke skall behöva tillämpas i någon av dessa städer.

Jag ber alltså att få yrka avslag på lagförslaget.

Herr Rogberg: Herr talman! Då jag låtit anteckna min reservation vid utskottsbetänkandet, anhåller jag att få yttra några ord i denna fråga. Jag vill dock tillkännagiva, att jag icke kommer att framställa något yrkande.

Då det icke torde tillkomma mig att å utskottets vägnar besvara vad den föregående ärade talaren anförde, så ber jag att få lämna hans anförande åsido och endast nämna, vad som, från min synpunkt sett, är att säga.

För utskottet har det givetvis varit en huvuduppgift att tillse, att bostadsproduktionen icke genom onödiga lagbestämmelser måtte hindras. Den radikala utvägen att helt slopa lagen har utskottet icke velat tillgripa, men det har återstått två andra möjligheter, vilka båda i viss mån äro användbara för att främja bostadsproduktionen.

Den ena är en höjning av den procent av utgående hyra, i avseende å vilken hyresnämndens prövning icke behöver anlitas. Utskottet har därutinnan föreslagit en viss höjning av procenten, och då utskottet har varit enhälligt, vill jag icke säga något om dess förslag.

Men det finnes även en annan utväg, nämligen den, som i gällande lag följes och som av Kungl. Maj:t i propositionen föreslagits till fortfarande efterföljd, att låta de nyuppförda husen stå utanför hyresregleringen. Under utskottets behandling av denna fråga kom det till utskottets kännedom vissa förhållanden, vilka bibragte utskottet den uppfattningen, att de nya husen borde indragas under lagens bestämmelser. Utskottet kom till en viss uppfattning i detta avseende, en uppfattning, som kommer till synes i 6 § av utskottets förslag. Mot denna uppfattning har jag haft en avvikande mening. Min uppfattning har gått i den riktningen, att, vad utskottet för sin del föreslagit, skulle tillämpas endast å lägenheter i sådana nya hus, vilka på grund av an-

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

sökan, som gjorts senare än någon viss lämplig dag, undergått exekutiv försäljning. Genom en sådan inskränkning i vad utskottet föreslagit i förhållande till de nya husen skulle de hinder för ökad bostadsproduktion, som eljest av utskottets förslag framkallas, i avsevärd grad minskats. För min uppfattning har jag emellertid icke vunnit någon anslutning inom utskottet, och då lagförslaget framlagts på riksdagens bord så sent som skett, har jag ansett mig icke böra komma med ett utarbetat förslag, huru jag själv tänkt mig, att avfattningen av 6 § lämpligen skulle varit.

Herr Åkerman: Jag ber endast att med några ord få bemöta de två talare, som sist yttrat sig.

Det är ju alldeles uppenbart, såsom herr Kaijser säger, att alla dessa kristidslagar vålla besvär och väcka ovilja. Därom tror jag nog, att ni äro ense. Men tänka vi tillbaka på den gångna tiden, tror jag dock, att vi på dessa kristidslagar kunna tillämpa orden: »var stode vi om de ej funnits till?»

Nu skall ju hela denna kristidslagstiftning så småningom avvecklas. Men som herrarna inhämtat av handlingarna i ärendet äro alla sakkunnige ense om, att vad som sist kan komma i fråga därvidlag, är just hyresstegringslagen, ty prisnivån på hyresmarknaden lägger sig till rätta förhållandevis långsammare än på andra områden. Man bör således icke ställa sig ovillig till en förlängning av denna lag. Ingen i utskottet har vågat taga på sitt ansvar att så göra, ehuru jag naturligtvis mycket väl kan förstå, att man gärna skulle ha sett, att detta hade varit möjligt. Jag tror också, att om den ärade motionären herr Kaijser varit minister och skolat ordna dessa förhållanden, han dock icke skulle underlåtit att föreslå en prolongation av lagen. Det är ett stort ansvar man tager på sig, om man nu helt enkelt vill släppa denna sak.

Vad herr Rogberg anförde hava vi även haft under noggrannt övervägande inom utskottet, men vi alla andra hava varit ense om, att det nog ändå vore klokare att beträda den väg, utskottet slagit in på och sålunda att utskottets förslag, om det blir lag, skulle verka hämmande på bostadsbyggnadsverksamheten, har jag svårt att förstå, ty det är nog i stället så att det är väntan på ett kommande prisfall inom byggnadsindustrien, som där verkat återhållande.

Nu hava vi verkligen inom utskottet efter mycket arbete lyckats få fram ett så gott som enhälligt betänkande, och vi hava naturligtvis för att kunna åstadkomma detta gått varandra till mötes, men då så är, hava vi vågat hysa den uppfattningen, att när lagförslaget nu skall behandlas i kammaren, det skall röna ett välvilligt mottagande och icke bliva föremål för alltför stark strid.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu förevarande paragraf samt vidare på dess förkastande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag med bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen, bifölls vad utskottet i detta utåltande hemställt.

Herr statsrådet *Petrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 406, med förslag angående inkomstberäkningar för 1919 års tilläggsstat och för 1920 års riksstat m. m.;

nr 407, angående anvisande av anslag såsom bidrag till täckande av statens järnvägars driftförlust; och

nr 409, angående avsättning å 1920 års riksstat för tillfällig löneregleringen under år 1920 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom för förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntefria studielån;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa löneförhållanden inom hovrätterna och nedre justitierevisionen m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga manliga förbrytare m. m.;

nr 233, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag för beredande av tillfällig förstärkning av Göta hovrätts samt hovrättens över Skåne och Blekinge arbetskrafter;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt biskoparna i Härnösands stift E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist; samt

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för krigstidsunderstöd under ecklesiastikåret 1919—1920 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt

vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m.;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1918 å vissa jämlikt lagen den 12 mars 1886 angående dyrtidstillägg för år 1918 å vissa jämlikt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift utgående ersättning; samt

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare.

Skrivelseförslagen godkändes, under förutsättning beträffande vart och ett av dem att andra kammaren bifölle vad bankoutskottet i respektive utlåtande hemställt.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp under år 1919 åt befattningshavare vid statens provningsanstalt;

nr 186, i anledning av väckta motioner om restitution av arvsskatt, som Stockholms högskola vid mottagande av Heckscherska donationen erlagt;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts propostion angående anslag, under vissa förändrade förutsättningar, till bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande jämte en i ämnet väckt motion;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1919 åt sjömanspastorn i Kristiania H. F. V. Lyth;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nordiska museet för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 193, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställning rörande åtgärder för prisreglering å ved;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 19 § i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt, samt av förordningen samma dag om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående ändrade grunder för beskattning av kooperativa föreningar; samt

nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets förnyade betänkande nr 43, i anledning av väckt motion angående ändring i visst hänseende av de vid förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:t proposition med förslag till lag om ändring i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887; och

nr 36, i anledning av väckta motioner om upphävande av strafflagen för krigsmakten samt lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

jordbruksutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteriväsendet m. m. jämte sju i ämnet väckta motioner; samt

andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner.

Kammaren åtskildes kl. 4,28 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 28 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Herr statsrådet friherre *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 408, med förslag till lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1919 års klass; och

nr 410, med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen den 1 juli 1918 om extra inkomst- och förmögenhetsskatt.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 406, med förslag angående inkomstberäkningar för 1919 års tilläggsstat och för 1920 års riksstat m. m., hänvisades denna proposition, såvitt den avsåg beslut att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1920 skulle utgå med 165 procent av de i 19 § förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 407, angående anvisande av anslag såsom bidrag till täckande av statens järnvägars driftförlust; och

nr 409, angående avsättning å 1920 års riksstat för tillfällig löneregleringen under år 1920 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom för förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m anvisade medel.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade propositioner nr 408 och 410 blevo dessa propositioner på begäran bordlagda.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8,15 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Stockholm 1919. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *192902*